

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

EŞİN NAFKASINI DÜŞÜREN HALLER

Hamiyet AYIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. SAFFET KÖSE

Konya-2010

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	HAMİYET AYIK	
	Numarası	074214031007	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TEMMEL İSLAM BİLİMLERİ/ İSLAM HUKUKU	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora ☐
	Tezin Adı	EŞİN NAFAKASINI DÜŞÜREN HALLER	

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

Hamiyet

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	HAMİNET AYIK	
	Numarası	07824031007	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TEMMEL İSLAM BİLİMLERİ/ İSLAM HUKUKU	
	Program	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. SAFFET KÖSE	
	Tezin Adı	EŞİN NAFAKASINI DÜŞÜREN HALLER	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Eşin Nafakasını Düşüren Haller başlıklı bu çalışma 26 / 10 /2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jüriimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğrenen Adı Soyadı Prof. Dr. SAFFET KÖSE	Danışman ve Üyeler Danışman
Doç. Dr. İSMAIL TAŞ	Üye
Doç. Dr. HALİT ÇALIŞ	Üye

İsmail Taş
Halit Çalış

ÖZET

Nafaka, temelini sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın oluşturduğu bir kavramdır. Kişinin bakmakla yükümlü olduğu fertlere karşı yaptığı infaktır. Böyle bir infak nafaka ile mükellef olan şahıs ile nafaka alacaklısının arasındaki dayanışma ve yardımlaşma bağınu kuvvetlendirir. Sosyal bir olgu olan yardımlaşma ve dayanışma nafaka kavramı ile hukuki bir kimliğe bürünür ve hukuki bir yaptırım haline dönüşür.

Araştırmanın konusu eşin nafakasını düşüren hallerdir. Çalışmanın temelini klasik fıkıh eserlerinde yer alan ictehadlar oluşturduğu için araştırma ile ilgili bilgi toplamaya bu kaynaklardan başlanmış, daha sonra konu ile ilgili günümüzde yapılmış çağdaş araştırmalar incelenmiştir. Elde edilen bu bilgiler yeniden tasnif edilerek değerlendirilmiş ve konu ile ilgili ilkeler tespit edilip isabetli görüşlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bazı hususlarda Medeni Kanundan da istifade edilmiştir.

Araştırmanın amacı eşin nafakasının Hanefi, Şafii, Maliki ve Hanbelî mezheplerine göre hangi durumlarda sakıt olacağı(düşeceği) ile ilgili hükümleri tespit etmektir. Ayrıca ihtilaf olan yahut farklılık arz eden hususlarda diğer mezheplerin görüşlerine de yer verilerek eşin nafakasının sakıt olma durumu farklı açılardan da incelenip bu hususlarda tercih edilen görüşler beyan edilmiştir.

Araştırmanın sonucunda, kadının evlilik birliğinin yükümlülüklerini yerine getirdiği sürece nafaka hakkının devam edeceği, bu yükümlülükleri kasten yerine getirmemesi veya itaatsizliği durumunda nafakasının sakıt olacağı tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler:infak, kisve, sükna, nüşuz(itaatsizlik), istimtaa(cinsel anlamda faydalanma), ihitibas(hapsetme), nafaka.

SUMMARY

Alimony is a notion that social aid and solidarity constitutes its roots. A person helps to people which he/she obliged to look after with this alimony. The alimony strengthens solidarity and mutual aid between person who is responsible from paying alimony and demander. 'Aid and solidarity' which is a social phenomenon becomes legal with the notion of alimony. Moreover this phenomenon turns into law enforcement.

The issue of investigation is the reasons that are abrogating the alimony of wife. Firstly, we have started our study from Islamic Rules. This research's main bases are built up by classical Islamic law books. Therefore, initially these books were searched. Afterwards, contemporary Islamic law researches and books and other researches about the subject were analyzed. Information which is gained has been filed again and assessed. Lastly, we have attempt to access appropriate opinions by stating principles about this topic. Civil law has been utilized in some.

The aim of this investigation is to establish the provisions related to the conditions in which the alimony of wife falls according to cults (Hanafi, Shafi'i, Maliki and Hanbali) Furthermore, opposite cases have been examined from different perspectives by including the views of other cults. The views which are preferred on this topic have been declared.

In conclusion, alimony right of woman continues as long as she fulfils her obligations during marriage and it will fall if she does not fulfill her duty or disobey her husband knowingly.

Key words: expense, apparel, dwelling place, breach, alimony, committal, benefitin

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	3
ÖNSÖZ.....	4
GİRİŞ.....	6
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE SINIRLARI.....	6
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	6
3. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI.....	7
BİRİNCİ BÖLÜM: NAFKA KAVRAMI VE NAFKA MÜKELLEFİYETİ	
1.1. Nafaka Kavramı.....	9
1.1.1. Sözlük Anlamı.....	9
1.1.2. İstilah Anlamı.....	10
1.2. Nafaka Mükellefiyet ve Hakkının Şartları.....	10
1.2.1. Nafaka Mükellefiyetinin Şartları.....	11
1.2.2. Nafaka Hakkının Şartları.....	12
1.3. Nafakanın Kapsamı.....	13
1.3.1. İaşe Maddeleri.....	13
1.3.2. Giyim Eşyaları.....	16
1.3.3. Mesken.....	17
1.3.4. Hizmetçi.....	18
1.3.5. Tedavi Giderleri.....	19
1.3.6. Hidâne.....	20
1.4. Nafakanın Hukuki Dayanağı.....	22
1.4.1. Kitap.....	22
1.4.2. Sünnet.....	24
1.4.3. İcma.....	25
1.4.4. Diğer deliller.....	25
1.5. Nafaka Çeşitleri.....	26
1.5.1. İslam Hukukuna Göre.....	26
1.5.1.1. Evlilik Nafakası.....	26

1.5.1.2.	Hısımlık Nafakası.....	28
1.5.2.	Türk Medeni Kanununa Göre.....	29
1.5.2.1.	Bakım Nafakası.....	30
1.5.2.1.1.	Tedbir Nafakası.....	30
1.5.2.1.2.	İştirak Nafakası.....	31
1.5.2.1.3.	Yoksulluk Nafakası.....	32
1.5.2.2.	Yardım Nafakası.....	32
2.	İKİNCİ BÖLÜM: EŞİN NAFKASINI DÜŞÜREN HALLER	
2.1.	Nafaka Yükümlülüğünün Geçici Olarak Son Bulmasını Gerektiren Durumlar.....	34
2.1.1.	Kocanın Dışındaki Birinin Fiiliyle Kadının Alıkonulması.....	35
2.1.1.1	Kadının Hapis Tutulması.....	35
2.1.1.2	Kadının Kaçırılması.....	37
2.1.2.	Evlilik Haklarından Yararlanmanın Fiili İmkansızlığı.....	38
2.1.2.1.	Yaşı Küçük Olan Eş.....	39
2.1.2.2.	Kadının Nüşuzu.....	40
2.1.2.2.1.	Nüşuz Kavramı.....	42
2.1.2.2.1.1	Sözlük Anlamı.....	43
2.1.2.2.1.2	Istılah Anlamı.....	43
2.1.2.2.2.	Nüşuzla Nafakanın Sakıt Olduğu Durumlar.....	43
2.1.2.3.	Kadının Kocasının İzni Olmadan Yolculuğa Çıkması.....	47
2.1.2.4.	Fasid Nikah.....	49
2.1.2.5.	Kadının Hasta Oluşu.....	51
2.2.	Nafaka Yükümlülüğünün Devamlı Olarak Son Bulmasını Gerektiren Durumlar.....	52
2.2.1.	Kocanın Ölümü.....	53
2.2.2.	Kadının Fiili Sonucu Nafakanın Son Bulduğu Durumlar.....	54
2.2.2.1.	İrtidad.....	54
2.2.2.2.	Sihri Yakınlarla Zina.....	56
2.2.2.3.	Eşin Nafaka Hakkından Feragatı.....	57
	SONUÇ	59
	BİBLİYOGRAFYA	61

KISALTMALAR

b.	: İbn
Bkz.	:Bakınız
Byy	:Baskı yeri yok
c.c	:Celle celâluhu
DİA	:Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
h.	:Hicri
Hz.	:Hazreti
m.	: Miladi
md.	:Madde
s.	:Sayfa
(s.a.s.)	: Sallallahu aleyhi ve sellem
TMK	:Türk Medenî Kanun
Thk.	:Tahkik eden
Trc.	:Tercüme eden
Ts.	:Tarihsiz
v.	:Vefat tarihi
v.b.	:Ve benzeri
v.d.	:Ve diğerleri

ÖNSÖZ

Hukuk sistemleri, insanların hayatlarını belirli kurallara bağılı olarak idame ettirmeleri ve birbirleri ile olan ilişkilerini en sağlıklı biçimde düzenlemeleri için konulmuş kurallar bütünüdür. İslâm hukuku, öncelikle Allah (c.c.) ve Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından konulan prensipler doğrultusunda insanların hukuki alanda değişen ve gelişen ihtiyaçlarını en adil şekilde karşılamayı hedeflemektedir. Ahlâkî yönünü yardım, sevgi ve şefkat gibi bütünüyle insani olan değerlerin teşkil ettiği İslâm hukuku, şahsın diğer şahıs ve şahıslara karşı olan hak, yetki ve sorumluluk noktasında bu ahlâkî yönü daima ön planda tutmaktadır. Çalışmamızın ana konusunu teşkil eden “Nafaka” olayında İslâm hukukunun bu üstün meziyeti, en bariz şekilde tezahür etmektedir.

İslam hukukunda nafaka ile ilgili meseleler, klâsik fıkıh eserlerinde değişik bölümlerde yer almaktadır. Sözelimi nikâh, hidane, miras velâyet gibi bölümlerde, sadece o bölümle olan alakası kadarıyla ele alınmıştır. Günümüz İslâm hukukçularının da konu ile ilgili yapmış oldukları bazı araştırmalar mevcuttur. Bu çalışmamız da ise eşin nafakasını düşüren sebepler İslâm hukuku açısından incelenecektir.

“Eşin nafakasını düşüren haller” başlıklı araştırmamızla, İslâm Hukuku’nun bu alandaki ilişkileri düzenleyen hükümlerini belli bir sistem dairesinde analiz ederek ortaya koymak murad edilmiştir. Ayrıca yeri geldiğinde konumuzla ilgili medeni hukuktan da alıntılar yapma yoluna gidilmiştir. Buna bağılı olarak çalışmamız bir giriş, iki bölüm ve bir sonuçtan oluşmuştur.

Birinci bölümde nafaka kavramı, nafaka mükellefi ya da alacaklısı olmanın şartları, nafaka muhtevası ve nafakanın hukuki niteliği ile ilgili hususlara yer

verilmiştir. İkinci bölümde çalışmamızın esasını teşkil eden eşin nafakasını düşüren sebepler üzerinde durulmuştur. Buna göre kadının nafakasını geçici olarak düşüren ve devamlı olarak düşüren sebepler şeklinde bir tasnif yapılmıştır.

Bu çalışma ile eşin nafakasını düşüren sebeplerin neler olduğu ile ilgili dört mezhep ekseninde çerçeve çizmeye çalıştık. Temennimiz bu konuda çalışma yapacak araştırmacılara bu çalışmanın örnek teşkil etmesidir.

Çalışmamda yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Saffet KÖSE' ye, desteklerinden dolayı aileme teşekkür ederim. Gayret bizden başarı Allah'tandır.

Hamiyet AYIK

KONYA-2010

GİRİŞ:

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE SINIRLARI

Araştırmanın konusu eşin nafakasını düşüren hallerdir. Hangi durumlarda eşin nafakasının sakıt olacağı ile ilgili hususlara değinilmiş ve konu ile ilgili değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Nafaka, evlilik birliğinin sonucu olarak ortaya çıkan hususlardan biridir. Nikah akdi ile birlikte karı-kocaya maddi manevi bazı sorumluluklar yüklenmiştir. Bunlardan birisi kocanın evlilik nafakasıdır. Evlilik nafakası dışındaki hısımlık ve mülk nafakasına çalışmanın sınırlarını genişleteceği düşüncesiyle kısaca değinilmiştir.

Eşin nafakasını düşüren sebepler İslam hukuku ekseninde incelenmekle beraber Türk Medeni Kanuna da atıflarda bulunulmuştur.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmanın amacı eşin nafakasını düşüren sebeplerle ilgili dört mezhebin görüşleri dikkate alınarak ilkeleri tespit etmek, farklılık arz eden hususlarda görüş ayrılığına sebep olan noktaları beyan etmektir.

Nafaka ile ilgili hususlar genellikle nikâh ve talak bahsinde ele alınmış olsa da konu ile ilgili müstakil çalışmalar da mevcuttur. Fıkıh kitaplarındaki ilgili bölümlere nispetle bu eserler nafaka ile ilgili hususları daha ayrıntılı incelemiştir. Bu eserlerde eşin nafakasının sakıt olduğu haller genellikle on bir madde halinde ele alınmıştır. Bu maddelere çalışmamızın ikinci bölümünde değinilecektir.

Nafaka ile ilgili yapılan çalışmalardan bazıları da kocanın nafaka mükellefiyeti yahut kadının nafakası ile ilgilidir. Bu çalışmalarda da eşin nafakasının ıskatını gerektiren hususlarda detaya girilmeden genel hatlarıyla konunun izahı

yapılmıştır. Bu yüzden konunun ayrıntılı bir şekilde çalışılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

İslam Aile Hukukunda ilke olarak koca nafaka borçlusudur, kadın ise nafaka alacaklıdır. Evlilikle birlikte evin geçimi kocaya yüklenmiştir. Ancak kadının bazı tavır ve davranışları nafakanın kocadan düşmesine sebep olur. Bu çalışmada eşin nafakasını düşüren haller ele alınacaktır.

3. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Çalışmamızın esasını teşkil eden nafakanın sakıt olmasını gerektiren hükümler için klasik fıkıh kaynaklarına başvurulmuştur. İstifade ettiğimiz kaynaklar genellikle dört mezhep ekseninde olmuş, ihtilaf edilen hususlarda da diğer mezheplerin ihtilaflarına ve sebeplerine yer verilmiştir.

Nafaka kavramı klasik fıkıh kaynaklarında genellikle nikah ve talak bahsinin olduğu kısımlarda ayrı bir bab olarak işlenmiştir. Nafaka ile ilgili müstakil yazılan eserler bu kitaplara göre daha kapsamlıdır. Bu kitapların en meşhuru Hanefî fukahâsından Hassaf (ö.261/874)'ın *Kitâbu'n-Nafakât*'ı bunlardan birisidir. Yine Şâfiî fukahâsından Mâverdi (ö.450/1058)'nin *Kitâbu'n-Nafakât*'ı da konu ile ilgili eserlerden birisidir. Ancak bu çalışma müellifin *el-Hâvi'l-kebîr*'inin konu ile ilgili bölümünün ayrı basımı olarak gözükmektedir.

Nafaka ile ilgili Osmanlı döneminde de çalışmalar yapılmıştır. Bu dönemde hazırlanan ve Orhan Çeker'in neşrettiği "*Nafaka Kanunu*" da önemli bir yere sahiptir. Bu metinde nafaka ile ilgili ayrıntılara yer verilmiş ve ilke olarak ta Hanefî mezhebinin görüşleri dikkate alınmıştır. Bununla beraber bazı noktalarda diğer mezheplerin görüşlerine de yer verilmiştir. Çalışmamızda bu kaynaktan da istifade edilmiştir.

Bu klasik eserler dışında nafaka konusu, daha çok aile hukukunu işleyen *el-Ahvâlü's-Şahsiyye* başlıklı modern çalışmalarda da bir bölüm olarak ele alınmaktadır.

Bunun yanında nafaka ile ilgili bazı müstakil araştırmalar da bulunmaktadır. Arif Basri'nin *Nafakatü'z-zevce fit-teşri'i'l-İslâmî* adlı eseri (Beyrut 1981) bunlardan birisidir. Türkçe olarak da Celal Erbay'ın *İslam Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası (Kitabu'n-Nafakat ve Türk Yargı Kararları Mukayeseli olarak)*, Ruhi Özcan'ın *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası* adlı akademik çalışmaları mevcuttur. Bu çalışmalarda esas konu hısımlık nafakası olduğu için nafaka ve evlilik nafakası hususunda genel bilgiler verilmiş, eşin nafakasını düşüren sebeplerle ilgili tafsilata girilmemiştir. Bu sebepten dolayı bu eserlerden istifademiz sınırlı olmuştur. Nafaka ile ilgili yüksek lisans tezleri de mevcuttur. Muhammed Sarı'nın *İslam Hukukunda Borçlusu ve Alacaklısı Bakımından Nafaka Mükellefiyeti* de bu çalışmalardan biridir. Bu çalışmada konu genellikle pozitif ayrımcılık çerçevesinde değerlendirilmiştir. Hüseyin Ahmed Semure'nin "*Müskitâtü'n-nefekâti'z-zevciyye*" adlı makalesinde mezheplere göre görüşlere yer verilmiş, tercih edilen görüşler beyan edilmiş, eleştiriler yapılmış ve sonuç olarak ilkeler tespit edilmiştir. Ancak bu çalışma makale formatında olduğu için ayrıntılara pek fazla yer verilmemiştir.

Çalışmamızın hazırlanmasında İslam Hukuku'nun yanında günümüz hukuku açısından konuyu ele alan çalışmalardan da istifade edilmiştir. Bu alanda yapılan nafaka ile ilgili akademik çalışmalardan Hatice Perktaş'ın *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, Halük Gedikli'nin *Boşanma ve Ayrılık Davalarında Alınacak Geçici Önlemler ve Tedbir Nafakası*, Esra şeren Demirel'in *Yoksulluk Nafakası* bunlardandır.

Son olarak ayetlerin meali için Diyanet meli tercih edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

NAFAKA KAVRAMI VE NAFKA MÜKELLEFİYETİ

1.1. Nafaka Kavramı

Toplumsal huzurun ve dayanışmanın sağlanması için bireylere sosyal, dini ve hukuki bazı sorumluluklar yüklenmiştir. Bu hukuki sorumluluklardan biri de nafaka hakkıdır. Bireylerin yardımlaşma ve dayanışmasında önemli rol oynayan nafaka kavramı üzerinde biraz duralım.

1.1.1. Sözlük Anlamı

Nafaka kelimesi “enfaka” fiilinin mastarı olan “infak”tan isimdir. Çoğulu “nafakat” şeklinde olan bu kelime şu manalara gelir:

- İnsanın aile fertleri için harcadığı şey
- Bir şeyin bitip tükenmesi, azalması
- Bir şeyin revaç bulması
- İnsanın malını ve mülkünü harcayarak tüketmesi
- Ölmek
- İhtiyaçların karşılanması için harcanan para vb. maddi değerler ¹.

Medeni Hukukta, Nafaka kelime olarak “geçimlik”, yasaların belirlediği durumlarda, genellikle, zaruret içinde bulunan kimseye kanunda belirtilen yükümlüler tarafından verilmesi gerekli yardımlar² olarak tanımlanmaktadır.

Toplumun en önemli kurumlarından biri de ailedir. Bunun korunması ve düzeninin sağlanması için bazı kanunlar öngörülmüştür. Nafaka da bunlardan biridir. Aile içi yardımlaşmanın sağlanması ve aile bireylerinin muhtaç duruma düşmemesi

¹ İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, “Nafaka” md; Erbay, Celal, “Nafaka” md. , *DİA*.

² Yılmaz, Ejder; *Hukuk Sözlüğü*, s. 605.

için kanunlar da sayılan hısımlar arasında nafaka verilmesi, zorunlu hale getirilmiştir. Yasalarda belirtilen esaslara göre de kişinin nafaka hakkı güvence altına alınmış olur.

İnsanların hısımlarının zarurete düşmemeleri için onlara yardımda bulunmaları dini ve sosyal boyutu olan bir durumdur. Buna ilaveten nafaka verme durumu kanunlarda yapılan düzenlemelerle de kanuni bir ödev haline getirilmiştir. Bu durumda aile bireyleri arasındaki yardımlaşmayı zorunlu kılmıştır.

1.1.2. İstılah Anlamı

Kişinin bakmakla yükümlü olduğu şahısların, sosyal seviyesine göre, normal bir hayat sürdürebilmeleri için ihtiyaç duyduğu ve mükellefin de teminle yükümlü olduğu şeylerin tümüne nafaka denir. Nafaka ile ilgili diğer bir tanım aile reisinin ailesi için harcadığı yiyecek, içecek, giyecek, mesken vb. şeyler³ şeklindedir. Kocanın malından karısının yiyecek, giyecek, mesken, hidâne v.b şeylerin masraflarını karşılaması da yine nafaka kapsamındadır. Hayatiyetin ve istifadenin devamı için lüzumlu harcamalar⁴ da nafakanın diğer bir tanımıdır.

Yapılan tanımlar içinde son tanım daha kapsamlıdır. Diğer tanımlar sadece hısımlık ve evlilik nafakasını kapsarken son tanım mülk nafakasını da kapsar. Hayatiyetin devamı için yiyecek, giyecek, mesken ihtiyaçları zorunludur. Bir canlının bunlardan biri olmaksızın varlığını sürdürmesi mümkün değildir. Tanımda geçen istifadenin devamı için yapılan harcamalar cansız varlıklarla ya da insan dışındaki canlı varlıklarla ilgili nafakayı daha iyi ifade eder.

1.2. Nafaka Mükellefiyet ve Hakkının Şartları

Nafaka ile yükümlü olmak ya da nafaka talebinde bulunulabilmesi için bir takım şartların bulunması gerekir. Bu şartların olmadığı durumlarda nafakadan

³ İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtar ale'd-Dürri'l-Muhtar*, II, 886.

⁴ Özcan, Ruhi, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası*, s.12.

bahsetmek doğru bir yaklaşım değildir. Bu kısımda kendisinden nafaka talep edilen kişinin nafaka ile yükümlü olması için gerekli şartlar ve nafaka alacaklısı olmak için gereken şartlar açıklanacaktır.

1.2.1. Nafaka Mükellefiyetinin Şartları

Kişinin nafaka ile yükümlü olması için başkasına muhtaç olmaması gerekir⁵. Kendi muhtaç durumda olan kimsenin nafaka mükellefiyetinden söz edilemez. Ancak evlilik nafakasından kocanın nafaka sorumluluğu ve hısımlık nafakasından ana babanın nafakası bunun dışındadır⁶. Çalışmamız evlilik nafakası kapsamında olduğu için kocanın nafaka sorumlusu olmasının şartlarını izah edeceğiz.

Evlilik nafakasının tek borçlusu İslam Hukukçularının çoğuna göre kocadır. Bu husus ile ilgili ayet ve hadisler nafakanın kocanın yükümlüsü olduğu şeklindedir. Kadının zengin yahut fakir olması kocasından nafaka talep etmesine mani değildir. Ancak kocanın bu yükümlülüğünün bazı şartları vardır. Bu şartlar şunlardır:

- 1- Karı koca arasındaki akid sahih olmalıdır. İstimta ve ihtibas ancak sahih evlilikle olur. Fasid bir akide ihtibasın ortadan kalkması ve eşlerin beraber yaşama imkânının bulunmayışından dolayı nafaka söz konusu değildir. Dolayısıyla kocanın böyle bir durumda nafaka yükümlülüğü yoktur.
- 2- Kadının, kocasının istifade edebileceği bir durumda olması gerekir. İstifade imkânının bulunması nafaka için yeterlidir, fiili istifade şart değildir. Eğer istifade imkânı ortadan kalkmış ise bu durumda kadının nafakası sakıt olur, kocanın nafaka yükümlülüğü ortadan kalkar.

İslam hukukuna göre kocanın nafaka yükümlüsü olmasının şartları bunlardır. Eski Medeni Kanunun kocanın nafaka yükümlülüğü ile ilgili maddeleri İslam

⁵ Karaman, Hayreddin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, s.400.

⁶ Döndüren, Hamdi, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s.356.

Hukukuna benzer niteliktedir. Ancak Yeni Medeni Kanunda yapılan düzenlemelerden sonra eşlerin eşitliği ilkesi gereğince bu yükümlülük eşlerin ikisinin de sorumluluğu haline gelmiştir.

1.2.2. Nafaka Hakkının Şartları

Nafaka ile mükellef olmanın şartları olduğu gibi kişinin nafaka alacaklısı olabilmesinin de bazı şartları vardır. Bu şartlar evlilik nafakası ve hısımlık nafakasından prensip olarak aynı olmakla beraber bazı noktalarda farklılık arz etmektedir. Evlilik nafakasından nafaka kocaya aittir. Kadının zengin ya da fakir olması veya kocanın fakir olması onun nafaka yükümlülüğünü düşürmez. Bu hususta Zahiriler kocanın fakir, karısının zengin olması durumunda kocanın nafakasından kadına ait olduğu görüşündedir⁷ ancak Cumhurun görüşü koca fakir kadın zenginde olsa bu kocanın nafaka ile yükümlü olduğu yönündedir⁸. Bununla birlikte kadının nafaka alacaklısı olabilmesi için bazı şartların bulunması gerekir. Bu şartlardan ilki karı koca arasındaki akdin sahih bir akid olması ve kadının kocasıyla birlikte müşterek meskende ikamet etmesidir. Fasıd bir akide sahih akide olduğu gibi ihtibas ve İstimta hakkı bulunmayacağı, koca böyle bir durumda kadını yanında tutamayacağı için kadın nafaka alacaklısı olamaz. Diğer husus kadının itaatsiz olmaması ve mukarenete dayanabilecek nitelikte olması gerekir. Kadının kocasına itaatsizliği söz konusu ise nafakası sakıt olur. Bu konu ile ilgili ayrıntılar ikinci bölümde izah edilecektir.

Evlenme nafakasına sahih bir akidle kişi hak sahibi olabilir. Hısımlık nafakasından ise kişinin nafaka alacaklısı olabilmesi ilk önce nafaka talebinde bulunacağı kişi ile arasında kan hısımlığının olması gerekir⁹. Eğer hısımlık bağı yok ise nafaka talebinde bulunamaz. Hısımlık nafakasıyla ilgili ikinci şart nafaka alacak

⁷ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, X, 92.

⁸ Bilmen, Ömer Nasûhi, *Hukukî İslâmîyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 454.

⁹ Serahsi, *el-Mebsut*, V,223; Karaman, I, 400.

kişinin fakir ve çalışmayacak durumda olması gerekir¹⁰. Ancak ana baba ve eş çalışabilecek durumda bile olsa bu kimselere nafaka hakkı vardır. Hısımlık nafakası ile ilgili son şartta nafaka talebinde bulunulacak kimsenin muhtaç durumda olmaması, zengin yahut çalışıp fakir akrabalarının nafakalarını sağlayabilecek durumda olması gerekir¹¹. Ana baba ve eşin nafakası bu durumun dışındadır.

1.3. Nafakanın Kapsamı

Nafaka bir insanın hayatını idame ettirebilmesi için gerekli olan zaruri ihtiyaçlardır. Bu da muhtaç durumda olan kişinin giyim, gıda, mesken, tedavi gideri gibi hususların nafaka mükellefi tarafından karşılanması demektir. Nafaka kapsamına giren hususlar genel hatlarıyla bu bölümde izah edilmiştir.

1.3.1. İaşe Maddeleri

Nafaka yükümlüsü, nafaka alacaklısının hayatiyetini devam ettirebilmesi için gereken iaşe maddeleri, bu maddelerin hazırlanışında kullanılan araç gereçlerin temini ile sorumludur. Gıda maddelerinin neler olduğu ile ilgili cumhurun görüşü; örfe göre ve yeterli miktarda temin edilmesidir¹². Zira herhangi bir kısıtlama yapılacak olursa bu her iki taraf açısından da zararlı olur. Gıda maddesinin miktarı hususunda Şâfi mezhebi farklı görüş beyan eder. Kocanın gıda maddesi temini onun fakirlik zenginlik durumuna göre hububattan belli miktarda vermesidir¹³. Bunu belirlerken kefarete bir şahsa verilen en az hububat miktarı olan bir müd'ü esas alırlar. Koca zengin ise bu miktar iki müd, orta gelirliyse bir buçuk, fakirse bir müddür. Şâfîlerin kadına verilecek miktarı belirlemesinin sebebi onun hasta olduğu zamanla sağlam olduğu zaman da ki tüketiminin farklı oluşudur.

¹⁰ Bilmen, II, 506

¹¹ Döndüren, s.356

¹² Serahsi, V, 182; İbn Kudâme, *el-Muğni*, VIII, 157; Hilli, *Muhtelefü'ş-Şeyati ve Ahkâmü'ş-Şeriati*, VII, 319.

¹³ Şafii, *el-Umm*, V, 89; Serahsi, V, 182; İbn Kudâme, VIII, 159.

Günümüzde iâşe maddelerinin ne ölçüde verileceği ile ilgili sınırlama yapmak nafaka talep eden taraf ve nafaka mükellefi için zorlayıcı bir durum olur. Bu durumu şu şekilde değerlendirilebilir:

- 1- Nafaka talep edilen toplum yapısının her yerde aynı olması gerekir ki bu da zor bir durumdur. Ekonomisi tarıma dayalı bir toplumla sanayiye dayanan bir toplumun ihtiyaçları farklılık arz eder. Tarım toplumuna göre yapılan ölçüler diğer toplum yapısını benimsemiş bireyler açısından uygulamada sorun teşkil edebilir. Bunun tam tersi de mümkündür.
- 2- İnsanlar fizyolojik olarak farklı dönemlerde farklı gıda maddelerini değişik oranlarda tüketebilir. Bununla ilgili belli bir sınırlama yapmak yararlı olabileceği gibi olumsuz sonuçlar da ortaya çıkarabilir. Şafi mezhebinin görüşünde, kadına verilen miktarda onun hasta yahut sağlam olma durumundaki farklılık dikkate alınmıştır. Elbette ki hasta olan bir insanla sağlam olan insanın gıda tüketimi farklıdır. Fakat verilen nafakanı belirlenmesinde kişinin sağlam haline göre değerlendirme yapmakta eksik olur.

Kanaatimce, nafaka miktarının belirlenmesinde tarafların zarar görmemesi, nafaka sorumluluğunun bir ceza haline gelmemesi açısından örfeye göre değerlendirme yapmak daha uygun olacaktır.

Gıda maddesinin takdiri Hanefî ve Şâfi mezheplerine göre kocanın fakirlik-zenginlik durumuna göre takdir edilirken¹⁴Mâlîki ve Hanbelîlere göre ise karı kocanın fakirlik ve zenginlik durumu, kadının konumu ve bulunulan bölgenin haline göre takdir edilir¹⁵.

Evlilik nafakasında İslam hukukuna göre birinci derecede sorumlu kişi kocadır. Nafaka miktarının tespitinde kocanın durumuna itibar edilmesi düşüncesi

¹⁴ Kâsânî, *Bedâi's-Sanâi fi Tertibi's-Şer'i*, IV, 23.

¹⁵ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, III, 1028.

doğru olmakla beraber içinde bazı eksiklikleri de barındırır. Sadece kocanın durumuna itibar edip kadının konumu ve ihtiyaçlarını göz ardı etmek yanlış bir durum olur. Her ikisini de sıkıntıya düşürmeyecek şekilde tarafların konumu ve mali durumları göz önünde bulundurularak nafaka miktarının belirlenmesi daha uygun olur. “Zengin olan durumuna göre, fakir de durumuna göre vermelidir...”¹⁶ Zenginlik ya da fakirlik durumuna dikkat edilmezse bu nafakayı ceza haline dönüştürür.

İaşe maddesinin takdir edildiği vakit, Hanefî ve Malikilere göre kocanın çalışma durumuna göredir. Eğer günlük ya da haftalık alan işçiye, onun nafakayı günlük ya da haftalık vermesi gerekir. Aylık alan memur ise nafakayı aylık vermesi, zengin ise yıllık vermesi gerekir. Buna göre, tarımla uğraşan kişi hasat zamanında, hayvancılık yahut başka bir iş yapan kişi ise nafakayı gelirini temin ettiği zamana göre vermesi uygun olur. Şâfi ve Hanbelî mezhebine göre ise, kocanın nafakayı gün doğumunda vermesi gerekir¹⁷; çünkü o vakit ihtiyaç vaktinin ilk anıdır. Nafaka alacak kişi de verecek kişide mağdur olmayacak şekilde nafakanın verilme süresi düzenlenmelidir.

Nafakaya konu olan iaşe maddesini sadece gıda olarak değerlendirilmemelidir. Bu gıdaların hazırlanmasında kullanılacak olan araç gereçler, onların bakımı ve tamiri de nafaka kapsamında düşünülmelidir. Sadece gıda maddesi verilir ve gerekli mutfak malzemeleri karşılanmazsa nafaka alacaklısı ihtiyaçlarını karşılama noktasında yeteri kadar faydalanamaz. Bu gereçlerin temini de içinde bulunulan şartlara göre yapılmalıdır. Aynı şekilde nafaka verilecek gıdaların cinsi ve miktarı da içinde bulunulan duruma ve örfeye göre tarif edilmelidir. Bir bölgede bir gıda maddesi bol olduğu için fiyatı düşük iken başka bir bölgede az olmasından dolayı fiyatı yüksek olabilir. Ayrıca kişinin genç yahut yaşlı oluşuna göre de beslenmesi farklıdır. Bu yüzden belli bir gıda yahut belli ölçüler söylemek yerine örfeye göre hükmetme en uygun olanıdır.

¹⁶ Bakara, 2 / 236.

¹⁷ İbn Müflih, *Mubdi Şerhu'l-Mukni*, VIII, 172; Cezîrî, el- Fıkhu ale'l-mezâhibi'l-erbaa, IV, 556.

1.3.2. Giyim Eşyaları

Hayatiyetin devamı için gıda maddesi nasıl zorunlu bir ihtiyaç ise giyim eşyaları da aynı şekilde gereklidir. İnsanların maddi manevi etkenlerden korunması için giyim eşyası zorunludur. Nafaka yükümlüsü de nafaka alacaklısının bu ihtiyaçlarını onun ihtiyaçlarını giderecek şekilde karşılamalıdır.

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: *Onların (annelerin) yiyeceği, giyeceği, örfe uygun olarak babaya aittir.*¹⁸

Evlilik nafakasında giyim eşyalarının temini kocaya ait bir sorumluluktur. Kocanın bu sorumluluğunu yerine getirirken, giyim eşyalarının kimin durumuna göre karşılanacağı ile ilgili farklı görüşler vardır. Bazılarına göre kadının durumu esas alınırken¹⁹ bazılarına göre de kocanın durumu esas alınır. Tercih edilen görüş ise her ikisinin de durumunun dikkate alınmasıdır²⁰.

Evlilik nafakasında kadın için verilecek giyim eşyaları kışın onu soğuktan, yazsınsa sıcaktan koruyacak nitelikte olmalıdır. Başörtüsü, dış kıyafeti, ayakkabısı gibi eşyalar da bu kapsamdadır. Zaman olarak takdiri ise Hanefi ve Şafi'lere göre altı ayda birdir²¹. Bu süreden önce kıyafeti eskise dahi kocanın yenisini alma sorumluluğu yoktur²². Giyim eşyalarının yanında kocanın tedarik etmesi gereken başka şeylerde vardır. Temizlik malzemeleri de bu kapsamdadır. Ancak makyaj malzemeleri kocanın rızasına bağlıdır, eğer istemezse bunun masrafını karşılama sorumluluğu yoktur.

Giyim eşyasının cinsiyle ilgili olarak bazı âlimler şer'i bir miktar olmadığını, hâkimin örfe göre içtihadının tercih edildiğini söylemiştir²³. Bu karı koca açısından en iyi olandır. Eğer bir sınırlama getirilecek olursa noksan olur. Sıcak bir bölgede

¹⁸ Bakara, 2/ 233.

¹⁹ İbn Kudâme, VIII, 159.

²⁰ Kâsâni, IV, 24.

²¹ Cezîrî, IV, 540.

²² İbn Müfîlh, VIII, 172.

²³ Serahsi, V, 182; İbn Kudâme, VIII, 159.

yaşayan insanın ihtiyaç duyduğu giyim eşyasıyla soğuk bir bölgede yaşayan insanın ihtiyacı farklı olur. Yahut kültürel anlamda farklı giyim tarzı beğenmiş insanlar için aynı şeyi takdir etmek onların örfünü dikkate almamak her iki taraf açısından sıkıntı olur. Yaşlılık ya da gençlik dönemi de aynı şekildedir. Bu yüzden zamana ve mekâna göre giyecek ihtiyacı farklılık göstereceği için bu konuda örf dikkate alınmalıdır.

1.3.3. Mesken

Nafaka mükellefinin sorumluluklarından biri de barınma ihtiyacının karşılanmasıdır. İaşe maddeleri ve giyim eşyaları hayatiyetin devamı için ne kadar önemli ise barınmada da aynı durum söz konusudur. Nafaka alacaklısı için tedarik edilecek meskenin bazı özelliklere sahip olması gerekir. Bu özellikler şunlardır:

- a- Meskenin nafaka alacaklısının dini vazifelerini yerine getirebileceği, dünyevi ihtiyaçlarını karşılayabileceği özelliklere sahip olması gerekir. Nafaka alacaklısının kişisel temizliğini ve ibadetini yapabileceği, sorumluluklarını yerine getirebileceği bir mesken temin edilmezse mükellefin nafaka yükümlülüğünü yerine getirdiği söylenemez.
- b- Kalınan mesken örfü uygun, korunaklı ve güvenilir bir yer olmalıdır. Taş binaların bulunduğu bir bölgede çadır ya da ahşap bir yapı güvenilir değilse bu mesken olamaz. Ancak bulunulan bölgede ahşap yapılar ya da çadır mevcut ise ve örfü göre bu yapılar güvenilir ise, bu durumda alacaklının temin ettiği çadır ya da benzeri yapılar mesken olarak kabul edilebilir.
- c- Nafaka alacaklısına sağlanan mesken kişinin can ve mal güvenliğini sağlar nitelikte olmalıdır. Eğer meskenin bulunduğu mekân alacaklının güvenliğini tehdit eden bir bölgede ise ya da komşuları onun can ve mal güvenliğini ortadan kaldıracak kişiler ise, böyle bir yapı da mesken olarak nitelenemez.

- d- Kişinin bireysel yahut ailevi mahremiyetinin olmadığı bir mesken için de durum aynıdır. Yabancıların rahatça görebildikleri bir mekân kişinin özeline müdahale olacağı için böyle bir yerde mesken olarak nitelenemez.

Evlilik nafakasında eşlerin birlikte yaşayacağı ev ve onun eşyalarının tedarik edilmesi kocanın sorumluluğudur²⁴. Bunun kimin durumuna göre takdir edileceği ile ilgili, kadının mali durumuna göre²⁵ ve kocanın mali durumuna göre²⁶ şeklinde iki görüş vardır.

1.3.4. Hizmetçi

Sağlıklı bir birey şahsi işlerini kendi yapabilir. Ancak hastalık, yaşlılık, felç ya da başka bir sebepten ötürü bu işlerini yerine getiremeyecek duruma gelebilir ve bir yardımcıya ihtiyaç duyabilir. Sağlıklı bir insan için zaruri olmayan hizmetçi böyle bir durumda zaruret haline gelebilir. Nafaka alacaklısı için zaruri bir ihtiyaç halinde ise hizmetçi talep edebilir. Hizmetçi hususu genel olarak evlilik nafakası kapsamında ele alınmıştır. Kocanın karısına karşı hizmetçi sorumluluğu olarak değerlendirilmiştir.

Hizmetçi masraflarının karşılanması ile eşin masraflarının karşılanması aynı ölçüde değildir. Zira eşin nafakası vacip iken hizmetçide böyle bir durum yoktur. Hizmetçi temini ile ilgili olarak da iki şart vardır. Bunlar:

- Kocanın hizmetçi masrafını karşılayabilecek mali güçte olması
- Kadının emsallerinin hizmetçi kullanır olması

şeklindedir²⁷. Kadın, hizmetlerini kendi yapan kimselerdense koca hizmetçi temini ile mükellef değildir²⁸. Kadının hizmetçi temininin emsallerinin hizmetçi kullanır

²⁴ İbn Kudâme, VIII, 160.

²⁵ Cezîrî, IV, 560.

²⁶ Zuhayli, Vehbe, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, X, 105.

²⁷ İbn Müflih, VIII, 166.

olması şartına bağlanması eksik olur. Kendi işini kendi görebilen ve hizmetçiye ihtiyacı olmayan bir kişinin emsali eğer ki kendi işini yapamayacak biri ise ve hizmetçi onun için zorunlu ise bu iki durum birbirinden farklı olmalıdır. Sırf emsali hizmetçi kullanıyor diye ihtiyacı olmadığı halde kişinin hizmetçi talep etmesi savurganlık olur ve nafaka yükümlüsüne külfet olur. Emsali hizmetçi kullanmayan ancak hizmetçi kendisi için zaruri olan kişi için hizmetçi temin edilmemesi ise bu kişi için haksızlık olur.

1.3.5. Tedavi Giderleri

Nafaka alacaklısının hayatiyetini sürdürebilmesi için zaruri olan ihtiyaçlarının nafaka yükümlüsü tarafından karşılanması gerektiğini izah etmiştik. İaşe maddeleri, giyim eşyaları ve barınma ihtiyacının karşılanması gibi hususlar bu zaruri ihtiyaçlar dâhilinde sayılmıştır. Ancak sıhhatin korunması için gerekli olan tedavi masrafları nafaka kapsamına alınmamıştır. Nafaka yükümlüsü hukuken alacaklının tedavi giderlerini karşılamak zorunda değildir. Dış etkenlere karşı vücudu koruyacak, devamlılığını sağlayacak olan gıda maddeleri ve giyim eşyaları nafaka kapsamına alınırken sıhhatin korunması için gerekli olan tedavi giderlerinin alınmaması doğru olmaz.

Tedavi giderlerinin karşılanması hususu evlilik nafakası ve hısımlık nafakası ilgili bir konu olmasına rağmen genelde bu konu kocanın karısının tedavi masraflarını karşılaması bağlamında ele alınmıştır. Kocanın karısının tedavi giderlerini karşılama yükümlülüğü yoktur. Kocanın nafaka tedavi masraflarıyla ilgili durumu icare akdine benzetilmiştir. Buna göre kiraladığı yerin yıkılması halinde kiracı, o yıkılan yerin tamirinden nasıl mükellef tutulmazsa, koca da karısının tedavi ve ilaç masraflarından sorumlu tutulmaz²⁹. Bu tenkit edilebilir bir görüştür ve kiracı ile kocanın benzetilmesi ile ilgili duruma şu tenkitler yapılabilir.

²⁸ Karaman, I, 342.

²⁹ İbn Müflih, VIII, 166.

- a- Kiracı kiraladığı evde tam tasarruf hakkına sahip değildir ancak koca için böyle bir durum söz konusu değildir. Nikâh akdiyle beraber eşler birbirine helal olduğu ve karşılıklı faydalanma hakkına sahip olduğu için kiracı ile kocayı aynı şekilde düşünmek doğru olmaz. Çünkü yıkılan bir yerin tamiri aslın muhafazası içindir ve bu da ev sahibini ilgilendiren bir durumdur. Tamirden istifade kiracı için geçici bir fayda iken ev sahibi için kalıcı bir fayda durumu söz konusudur.
- b- Kiracının kiraladığı mülkten faydalanması geçicidir. Kira akdinin süresi dolduğunda o mülkten yararlanamaz. Evlilik akdinde geçicilik değil devamlılık asıldır, boşanma ise arızı bir durumdur.

Buna göre aslın muhafazası göz önüne alınırsa, kadının tedavi masrafının koca tarafından karşılanması gerekir³⁰. Hayati tehlikenin olduğu durumlarda haram yiyecek ve içeceklerin tüketilmesi için dinimiz müsaade etmiştir³¹. Sıhhatin korunması için tedavi giderlerinin karşılanması da bu şekilde düşünülmelidir. Tedavi giderlerinin karşılanmasında nafaka yükümlüsü hukuken sorumlu olmasa da bu kapsamda dinen sorumludur.

1.3.6. Hidâne

Çocuğun, en yakın kadın akrabalarının terbiye ve bakımlarına ihtiyaç duyduğu dönemdeki bakım ve terbiye hakkına hidâne denir³². Çocuk hakkındaki tasarruf hakkı babaya ait iken onun bakım ve terbiye hakkı olan hidane anneye aittir. Anne, babaya göre fitratı gereği daha yumuşak ve şefkatlidir. Bu yüzden çocuğun bakım ve terbiyesinin anneye bırakılması faydalıdır.

³⁰ Şevkâni, *es-Seylül-Cerrâru'l-Mütedeffik âlâ Hadâiki'l-Ezhâr*, II, 448.

³¹ Bkz. Bakara, 2/195.

³² Serahsi, V, 207; İbn Müflih, VIII, 200; Özcan, Ruhi, s.26 .

Hidane süresince çocuğun ihtiyaçları baba tarafından karşılanır. Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

Sizin için (çocuğu) emzirirlerse (emzirme) ücretlerini de verin ve aranızda uygun bir şekilde anlaşın. Eğer anlaşamazsanız, çocuğu baba hesabına başka bir kadın emzirecektir.”³³

Evlilik süresince olan emzirme bu durumdan farklıdır. Böyle bir durumda anneye emzirme ücreti dini açıdan gerekmez. Ayrıldıktan sonra anne istemezse çocuğu emzirmek için zorlanamaz. Eğer emzirmeye razı olursa ücreti babaya aittir; çünkü çocuğun nafakasından baba sorumludur.

Annenin olmadığı durumda hidane hakkı kadın akrabalarıdır³⁴. Çocuğun bakımının kadın akrabalarına verilmesi bu dönemdeki bir çocuğun yetişmesi için çok fazla gayret edilmesi ve şefkat gösterilmesi gerektiği içindir. Bu sorumluluk ilk önce anneye aittir. Eğer anne bunu yerine getiremiyorsa çocuğun bakımı diğer kadın akrabalara verilir. Ayrı bir gayret ve çaba gerektiren bu bakım için gerekli olan hidane ücretinden çocuğun nafaka yükümlüsü sorumludur.

Çocuğun babası fakir ise annesi bu görevi üstlenebilir. Bu durumda annenin bu görevi yürütme konusunda güvenilir olup olmadığı mahkemece araştırılır. Annesi güvenilir ise bu görev anneye verilir. Değil ise çocuğun iâşesi güvenilir bir şahıs veya kurum aracılığıyla teminat altına alınır. Eğer hem babası hem annesi nafakayı karşılayacak maddi imkâna sahip değillerse çocuğun annesi mahkeme kararıyla, daha sonra babasından almak üzere *İstidanede* (borçlanma suretiyle bu gideri karşılama-kredi kullanma) bulunma hakkına sahiptir.

Çocuğun bakımı, eğitimi ve korunması için gerekli giderler İslam hukukuna göre birinci derecede sorumlu olan baba tarafından karşılanır. Anne ise bizzat çocuğun terbiye ve bakımı ile sorumludur. Türk Medeni Kanununa göre bu

³³ Talak, 65 / 6.

³⁴ Serahsi, V, 210; İbn Müflih, VIII, 200-20 .

yükümlülük ana babaya aittir. Ana babanın çocuğun giderlerini karşılayacak gücü yoksa çocuğun malından verilir. Eğer çocuğun malı da yeterli olmuyorsa bu giderle devletçe karşılanır³⁵.

Ana babası olmayan yahut çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirebilecek özelliklere haiz olmayan ebeveynlerden alınan çocukların bakım ve terbiyeleri devlete ait özel kurumlarda yapılmaktadır. Bu şekilde çocukların topluma kazandırılması amaçlanır.

Günümüzde sokak çocukları diye tanımlanan aileleri olmayan ve sokaklarda yaşayan çocuklar toplumsal bir sorun teşkil eder. Bakımlarını ailelerin olmadığı durumlarda devlet üstlense de bu çoğu kez tek başına yeterli olmuyor. Maddi ihtiyaçları karşılanırsa da aile şefkati ve terbiyesinden mahrum yetişiyorlar. Ayrıca ne ailesi ne de devlet tarafından bakım giderleri karşılanamayan çocuklar da mevcuttur. Kendi ihtiyaçlarını kendileri karşılamak adına bugün gasp hırsızlık ve benzeri suçları işleyen, zararlı alışkanlıklara meyleden çocukların varlığı da toplumsal bir gerçektir. Devletin ve ailelerin yetersiz kaldığı durumlarda bireysel ya da sivil toplum kuruluşları ile birlikte bu çocukların bakımı ise kanaatimce topluma aittir.

1.4. Nafakanın Hukuki Dayanağı

Nafaka birkaç sebeple vacip olur. Bunlar evlilik nafakası, hısımlık nafakası ve mülk nafakasıdır. Aile hukuku ilişkisinden kaynaklanan nafakayla, mülkiyet ilişkisinden ortaya çıkan nafaka türlerini ayırt etmek uygun olur. Konumuz aile hukuku ile ilgili olduğu için nafaka ile ilgili ayet ve hadisler bu alandadır.

1.4.1. Kitap

Nafaka yükümlülüğü ile ilgili olarak Kur'an da yer alan ayetler şunlardır:

³⁵ TMK md. 347.

1- “... Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da erkekler üzerinde belli hakları vardır...”³⁶

2- “...Boşama iki defadır. Bundan sonrası ya iyilikle tutmak ya da güzellikle alıvermektir...”³⁷

3- “...Onların (annenin) örfe uygun olarak beslenmesi ve giyimi baba tarafına aittir...”³⁸

4- “...Zengin olan durumuna göre, fakir de durumuna göre vermelidir...”³⁹

5- “...Eğer borçlu sıkıntıda ise ona kolaylığa çıkıncaya kadar mühlet verin...”⁴⁰

6- “...onlarla iyi geçinin...”⁴¹

7- “...Kocalar esleri üzerinde yönetici ve koruyucudurlar. Bunun sebebi, Allah'ın bazı insanlara bazılarında daha fazla nimet vermesi ve kocanın mehir verme, evin masraflarını yüklenmeleri gibi malî yükümlülükleridir...”⁴²

8- “...çoluk çocuğunuza yedirdiğinizin normalinden yediniz...”⁴³

9- “Onları (iddetleri süresince) gücünüz nispetinde, oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için kendilerine zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin. Sizin için (çocuğu) emzirirlerse (emzirme) ücretlerini de verin ve aranızda uygun bir şekilde anlaşın. Eğer anlaşamazsanız, çocuğu baba hesabına başka bir kadın emzirecektir.”⁴⁴

³⁶ Bakara, 2 / 228.

³⁷ Bakara, 2 / 229.

³⁸ Bakara, 2 / 233.

³⁹ Bakara, 2 / 236.

⁴⁰ Bakara, 2 / 280.

⁴¹ Nisa, 4 / 19.

⁴² Nisa, 4 / 34.

⁴³ Maide, 5 / 89.

⁴⁴ Talak, 65 / 6.

10- *“Eli geniş olan, elinin genişliğine göre nafaka versin. Rızkı dar olan da, Allah’ın ona verdiği (o ölçüde) harcasın. Allah bir kimseyi ancak kendine verdiği ile yükümlü kılar. Allah bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır.”*⁴⁵

1.4.2. Sünnet

1- Ensardan Ebu Mes’ud (Ukbe) den rivayete göre, Hz. Peygamber(s.a.v.)şöyle buyurmuştur:

*“Herhangi bir Müslüman kendi ehline –Allah’ın rızasını kastederek – infak edip zaruri ihtiyaçlarını temin ederse, bu infak o Müslüman için sadaka olur.”*⁴⁶

2- Ebû Süfyan’ın karısı Hind, Hz. Peygamber(s.a.v)’ e gelerek kocasının cimri olduğunu, kendisine ve çocuklarına yeteri kadar nafaka vermediğini söyleyerek şikâyette bulununca Rasûlullah şöyle buyurmuştur:

*“Kocanın malından, onun bilgisi dışında, sana ve çocuklarına yetecek miktarda dine ve örfü uygun olarak al.”*⁴⁷

3- Rasûlullah(s.a.v) veda hutbesinde şöyle buyurmuştur:

*Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu konuda Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları Allah'ın emâneti olarak aldınız. Onların namus ve ismetlerini Allah adına söz vererek helâl edindiniz. Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin kadınlar üzerindeki haklarınız, aile namusu ve şerefınızı kimseye çiğnetmemeleridir. Eğer onlar sizden izinsiz razı olmadığınız kimseleri aile yuvanıza alırlarsa, onları hafifçe dövüp korkutabilirsiniz. Kadınların sizin üzerinizdeki hakları ise, örfü göre her türlü (meşru ihtiyaçlarını), yiyecek ve giyeceklerini temin etmenizdir.*⁴⁸

⁴⁵ Talak, 65 / 7.

⁴⁶ Buharî, “İman ” 41, “Nafakat” 1; Müslim, “Zekat” 48.

⁴⁷ Buharî, “Büyu” 95, “Mezalim” 1, “Nafakat” 5, 9, 14, “Eyman” 3, “Ahkam” 14, 180; Müslim, “Akdiye” 7.

⁴⁸Tirmizî, “Fiten” 2; “Tefsir” 2; Müslim, “Hacc”, 194.

1.4.3. İcma

Nafaka hakkında icma vardır. Hanbelî fukahâsından İbn Kudâme şöyle demiştir: “ Âlimler, âkil ve baliğ olan kocalara, kadınlar itaatkâr oldukları takdirde onların nafakasını temin etmelerinin vacip olduğunda ittifak etmişlerdir”⁴⁹. Burada, kadının kocasının men etmesi sebebiyle kazanma ve harcamada hapsedilmiş sayılır bundan dolayı kocanın nafaka vermesi gerekir.

1.4.4. Diğer deliller

Borçlar hukukuna göre borcun ortaya çıkışındaki iradeye bağlı olarak ikiye ayrılır. Bunlardan ilki iradeye bağlı olarak ortaya çıkan yani kusurlu ve kanuna aykırı olması nedeniyle bir başkasına verilen zararın tazmini biçiminde doğan borçlardır. Diğer ise irade dışı ortaya çıkan yani şahsın mal varlığının, diğer bir şahsın malvarlığı aleyhine, haklı bir sebep olmaksızın zenginleşmesi sebebiyle meydana gelen borçlanmadır. Nafaka da ise durum farklıdır. Çünkü kişinin iradesinin olup olmayışı değil kanun ön plandadır. Nafaka alacak kişiler, mükellefi, nafakanın miktarı gibi hususlar kanunla belirtilmiştir. Bununla ilgili olarak Türk Medeni kanunundaki maddeler şunlardır:

MADDE 364.- Herkes, yardım etmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan üstsoyu ve altsoyu ile kardeşlerine nafaka vermekle yükümlüdür. Kardeşlerin nafaka yükümlülükleri, refah içinde bulunmalarına bağlıdır. Eş ile ana ve babanın bakım borçlarına ilişkin hükümler saklıdır.

MADDE 365.- Nafaka davası, mirasçılıktaki sıra göz önünde tutularak açılır. Dava, davacının geçinmesi için gerekli ve karşı tarafın mali gücüne uygun bir yardım isteminden ibarettir. Nafakanın, yükümlülerin bir veya bir kaçından istenmesi hakkaniyete aykırıysa hâkim, onların nafaka yükümlülüğünü azaltabilir veya kaldırabilir.

⁴⁹ İbn Kudâme, VIII, 156; Şevkâni, II, 446.

Dava, nafaka alacaklısına bakmakta olan resmi veya kamuya yararlı kurumlar tarafından da açılabilir.

Hâkim, istem halinde, irat biçiminde ödenmesine karar verilen nafakanın gelecek yıllarda tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına göre ne miktarda ödeneceğini karara bağlayabilir.

Yetkili mahkeme, taraflardan birinin yerleşim yeri mahkemesidir.

MADDE 366.- Korunmaya muhtaç kişilerin bakımı, bununla yükümlü kurumlar tarafından sağlanır. Bu kurumlar, yaptıkları masrafları nafaka yükümlüsü hısımlardan isteyebilirler.

1.5. Nafaka Çeşitleri

Bu bölümde nafaka çeşitlerini İslam Hukuku ve Türk Medeni Hukuku açısından izah edeceğiz.

1.5.1. İslam Hukukuna Göre

İslam hukukunda üç çeşit nafaka vardır. Bunlardan ikisi aile hukuku kapsamında olan evlilik nafakası ve hısımlık nafakasıdır. Mülkiyet nafakası menfaatleri tamamen sahiplerine ait olan köle ve cariyelerin kapsar⁵⁰. Mülkiyet nafakası aile hukuku kapsamında olmadığı için bu bölümde sadece evlilik nafakası ve hısımlık nafakasını izah edeceğiz.

1.5.1.1. Evlilik Nafakası

*“... Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da erkekler üzerinde belli hakları vardır...”*⁵¹ Evlilik nafakası da bu haklardan biridir. Karı koca arasında nikâh akdiyle başlayan ve bu akdin son bulmasıyla ortadan kalkan nafakaya evlilik nafakası denir. Evlilik süresi içinde kocanın karısının zaruri ihtiyaçlarını karşılaması bu nafaka kapsamındadır.

⁵⁰ Bkz. Serahsi, V, 198-200; Kâsâni, IV, 15; Özcan, s.46-68.

⁵¹ Bakara, 2 / 228.

Bireyin hayatını devam ettirebilmesi için zaruri ihtiyaçlarını karşılaması gerekir. Evlilik birliğinin kurulmasıyla birlikte karının bu ihtiyaçlarının karşılanması kocaya bir sorumluluk olarak yüklenmiştir. Kadının ekonomik durumunun iyi ya da kötü olması kocasından nafaka talep etmesine mani değildir. “...Kocalar esleri üzerinde yönetici ve koruyucudurlar. Bunun sebebi, Allah’ın bazı insanlara bazılarında daha fazla nimet vermesi ve kocanın mehir verme, evin masraflarını yüklenmeleri gibi malî yükümlülükleridir...”⁵² Kocanın karşıladığı bu mali yükümlülüklerden biri olan nafakayı, kadın fakir de olsa zengin de olsa koca vermek zorundadır⁵³. Zira ayette kullanılan ifade genel bir ifadedir. Ancak bu hususta Zahirilerin görüşü farklıdır. Zahirilere göre kadının zengin, kocasının da fakir olması durumunda nafakadan kadın sorumludur ve kocasının nafakasını kadının temin etmesi gerekir⁵⁴. Zahirilerin bu görüşü Türk Medeni Kanunun da yapılan son düzenleme ile paralellik arz eder. Zira Eski Medeni Kanunda aile reisi koca sayıldığı için nafaka sadece kocaya ait bir yaptırımken Yeni Medeni kanunla bu yükümlülük eşitlik ilkesi gereğince eşlerin her ikisini de kapsar hale gelmiştir.

Kadının ev içindeki görevleri, çocuklarının eğitim ve terbiyesinde aktif rol oynaması onun geçimi sağlamasını zorlaştırır. Her ne kadar günümüzde hem ailesiyle ilgilenip hem de iş hayatında kadın rol alsada da bu onun tabiatını zorlar niteliktedir. Bu sebepten ailenin geçimi kocaya verilmiştir. Eğer kadının çalıştığı iş onu yıpratmıyorsa, ailesine karşı görevlerini ihmal etmesine sebep olmuyorsa ve dini kaidelere tezat değilse bu durumda çalışabilir. Bununla birlikte geçim konusunda birinci derecede sorumlu koca olduğu için kadının çalışma zorunluluğu yoktur.

Evlilik nafakasında kocanın yerine getirmesi gereken mali hususlar; iaa maddeleri, giyim eşyaları, mesken tayini ve buna benzer hayatiyetin devamı için zaruri ihtiyaçlardır. Kocanın bu ihtiyaçları karşılariken kimin durumunun esas alınacağı ile ilgili olarak farklı görüşler mevcuttur. Bu hususlar nafakanın kapsamı

⁵² Nisa, 4 / 34.

⁵³ İbn Hazm, X, 88; Serahsi, V, 223; İbn Rüşd, III, 1028; Adevî, *Câmiu Ahkâmu'n-Nisa*, V, 181.

⁵⁴ İbn Hazm, X, 92.

bahsinde izah edilecektir. Dikkat edilmesi gereken husus eşlerin nafaka talebinde bulunurken birbirlerini sıkıntıya düşürmeyecek şekilde davranmalarındır.

Evlilik nafakası; boşanma, fesih ya da eşlerden birinin vefatı gibi durumlarda sona erer. Ancak boşanmadan sonra nafaka tamamen kesilmez. İddet süresince nafaka devam eder. Bu sürenin bitimiyle birlikte nafaka da sona erer.

1.5.1.2. Hısımlık Nafakası

Aralarında kan bağı bulunan ve nafaka sorumluluğu olan kişilerin imkânları nispetinde yardıma muhtaç durumda olan kişilere yardım etmesidir. Süt akrabalığı ve sıhrî hısımlık böyle bir netice doğurmaz.

Nafaka ile sorumlu olacak kişinin başkasına muhtaç olmaması gerekir. Kişinin nafaka alabilmesi için; kadınsa fakir, erkekse fakirliği olmasıyla birlikte kazanma imkânından mahrum olması gerekir. Nafaka talebinde bulunacak kişi eğer muhtaç durumda değilse böyle bir durumda kendisine nafaka verilmez. Nafaka alabilmesinin şartı muhtaç olma durumudur⁵⁵.

Hısımlık nafakasında söz konusu olan tarafların aradaki hısımlık ve din birliği ile ilgili farklı görüşler vardır. Bazılarına göre sade eşler, bazılarına göre usul ve fûru, bazılarına göre ise diğer yan hısımlar nafaka alacak kişiler arasındadır⁵⁶. Aynı anda hem hısımlık hem de evlilik nafakası alabilmek için gerekli şartları taşıyan kişi öncelikli olarak evlik nafakası alabilir. Daha önceki konuda da izah ettiğimiz gibi kadının nafakası kocasına aittir. Hısımlık nafakası talebinde bulunacak kadının evlik nafakası alamaması gerekir⁵⁷. Ancak böyle bir durumda kendisine hısımlık nafakası verilebilir. Zira bir şahsın hısımlık nafakası isteyebilmesi için ihtiyaç halinde olması gerekir, koca ise karısının nafakasını teminde yükümlü olacağı dolayısıyla onun ihtiyaçları karşılayacağı için muhtaç olma durumu söz konusu değildir. Kocanın fakir

⁵⁵ Erbay, Celal, *İslam Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, 77-78.

⁵⁶ Karaman, I, 400-401.

⁵⁷ Özcan, s.119.

olması kazanmaktan acizliği yahut gaib olması durumuna ise bu kadının nafakası kocaya daha sonra rüçû etmek kaydıyla evlatları ve diğer nafaka vermekle yükümlü kişiler tarafından verilir⁵⁸.

Füru nafakasında çocukların küçük veya büyük olması, erkek ya da kız olmasında bazı farklı hususlar vardır. Ergenlik dönemine kadar çocukların nafakası babaya ya da nafaka ile kim mükellef ise ona aittir. Ergenlik çağına girmiş erkek füru askerlik, öğrencilik, akli dengesindeki bozukluk ya da felç gibi sebeplerden dolayı gelirini teminden aciz ise nafaka alabilir⁵⁹. Kız çocuk ise büyükte olsa evleninceye kadar nafakası babasına aittir ve buluğ şartı aranmaz. Evlendikten sonra nafaka temini kocasına aittir⁶⁰.

Usulün nafakasında ise, ana-baba çalışabilecek durumda olsalar bile muhtaçsalar çocukları onların nafakasını temin ile sorumludur⁶¹. Allah (c.c) “*İnsana da, anne babasına iyi davranmasını emrettik...*”⁶² buyurmuştur. Ana babaya iyi muamelede bulunulması, onların ihtiyaçlarının karşılanması ile olur. Dede ve ninenin nafakası da baba ve annenin nafakası gibidir. Evlatları muhtaç durumda iken onları koruyup gözeten ebeveynlerin, muhtaçlığında evlatları tarafından ihtiyaçlarının karşılanması hem sosyal hem de dini bir sorumluluktur. Bu sorumluluklar yerine getirildiğinde toplumsal huzur sağlanmış olur.

1.5.2. Türk Medeni Kanununa Göre

Türk Medeni kanununa göre nafaka ikiye ayrılır. Bunlardan ilki bakım nafakası ikincisi de yardım nafakasıdır.

⁵⁸ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukukî İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 501.

⁵⁹ Döndüren, s.353.

⁶⁰ Karaman, I, 404; Döndüren, s.354.

⁶¹ Serahsi, V, 222-223; Bilmen, II, 506.

⁶² Lokman, 31/14.

1.5.2.1. Bakım Nafakası

Bakım nafakası doğum, evlenme gibi olaylardan kaynaklanan ve ana babanın çocuklarına, kocanın karısına, karısının da kocasına karşı sorumlulukları olan nafaka türüdür.

Eski medeni kanuna göre ailenin reisi koca idi. Buna göre ailede karının ve çocukların bakım nafakasını sağlamak kocanın göreviydi. Ancak Yeni Medeni Kanundaki düzenlemeye göre bu durum değişmiştir. 4721 Sayılı Yeni Medeni Kanunda eşlerin eşitliği ilkesi benimsenmiştir. Madde 185 e göre eşlerin, evlilik birliğinin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamak ve çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermekle yükümlü oldukları hükmedilmiştir. Buna göre bakım nafakasında koca birinci derece sorumlu olmaktan çıkmış ve eşlere bu sorumluluk eşit derecede yüklenmiştir.

Bakım nafakası, tedbir nafakası, iştirak nafakası, yoksulluk nafakası olarak üçe ayrılır. Bu bölümde bu nafaka çeşitleri izah edilecektir.

1.5.2.1.1. Tedbir Nafakası

Tedbir nafakası Türk Medeni Kanununun 197.maddesinin ikinci fıkrası ve 169.maddesinde düzenlenmiştir. Tedbir nafakası boşanma davasında ve boşanma davası dışındaki tedbir nafakası olmak üzere ikiye ayrılır.

Boşanma davası dışında istenen tedbir nafakasına göre eşler evlilik birliğinin getirdiği yükümlülükleri yerine getirmiyorsa yahut birlikte yaşamaya ara verilmesi haklı bir sebebe dayanıyorsa bu durumda haklı tarafın mali yönden desteklenmesi için tedbir nafakası öngörülmüştür. Eşlerden evlilik birliğinin yükümlülüklerini yerine getirmeyen tarafa, diğer tarafın talebiyle hâkim müdahale edebilir. Bu durumda hâkim, yükümlülükleri konusunda eşleri uyarır; onları uzlaştırmaya çalışır ve eşlerin ortak rızası ile uzman kişilerin yardımını isteyebilir. Yükümlülükler yerine getirilmediği takdirde hâkim tedbir nafakasına karar verir.

Boşanma davası açıldıktan sonra hâkim, 169. Madde gereğince eşlerin barınmasına, geçimine, eşlerin mallarının yönetimine ve çocukların bakım ve korunmasına ilişkin geçici önlemleri re'sen alır. Eşlerin ve çocukların bakımı eşlerin güçleri oranındadır.

Tedbir nafakasına hükmedilmesinde eşlerin kusurlu olup olmaması önemli değildir. Kusurlu olan taraf lehine dahi hüküm verilebilir⁶³. Tedbir nafakası yükümlülüğü evlilik birliğinin son bulmasına yani boşanmaya karar verilmesine kadar sürer.

Tedbir nafakasının süresi evlilik birliğinin yükümlülüklerini yerine getirinceye kadardır. Bu yükümlülükler yerine getirildiği anda tedbir nafakasının kaldırılması için mahkemeye bunun kaldırılması talebinde bulunabilir.

1.5.2.1.2. İştirak Nafakası

Velayet hakkı kendisine bırakılmayan eşin, çocuğun bakım ve eğitim masraflarının karşılanması için verdiği nafakadır. 182. Maddenin 2.fıkrasına göre; velayetin kullanılması kendisine verilmeyen eşin çocuk ile kişisel ilişkisinin düzenlenmesinde, çocuğun özellikle sağlık, eğitim ve ahlak bakımından yararları esas tutulur. Bu eş, çocuğun bakım ve eğitim giderlerine gücü oranında katılmak zorundadır. Buna göre velayeti kendisine verilen eş çocuğun her türlü bakım ve eğitim masrafını karşılarken velayet kendisine verilmeyen eş ise bu bakım ve eğitim masraflarının giderlerini karşılamak zorundadır.

İştirak nafakası boşanma kararının kesinleşmesiyle başlar, çocuğun reşit olmasıyla son bulur. Ancak çocuk reşit olduktan sonra, sakat veya çalışamayacak durumda ise yahut para kazanmasına mani olan bir durum varsa ana babasından nafaka isteyebilir.

⁶³ Gedikli, *Halük, Boşanma ve Ayrılık Davalarında Alınacak Geçici Önlemler ve Tedbir Nafakası*(yüksek lisans tezi), s.63-67.

1.5.2.1.3. Yoksulluk Nafakası

Yoksulluk nafakası Türk Medeni Kanununun 175. Maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan mali gücü oranında talep ettiği nafakaya yoksulluk nafakası denir.

Eşin bu nafakayı talep edebilmesi için boşanmadan dolayı yoksulluğa düşecek olması gerekir. Ailesinin yanında bulunması ve ailesi tarafından geçiminin sağlanması nafaka talebini etkilemez ancak kendisine miras düşme durumu varsa bu durumda nafaka alamaz. Ayrıca nafaka isteyen tarafın kusursuz yahut diğer tarafa göre kusurunun az olması gerekir. Nafaka istenen tarafın kusurlu olup olmaması önemli değildir, kusurlu ise de karşı tarafın kusurundan daha az kusurlu olması gerekir. Böyle bir durumda nafaka talebinde bulunabilir. Yoksulluk nafakası 175. Madde gereğince süre ile sınırlandırılmaz⁶⁴. Ancak belli bir süre için yoksulluk nafakası istenmişse bu süreye göre hüküm verilir.

Yoksulluk nafakasının hangi durumlarda sona ereceği 176.maddenin 3. fıkrasında, alacaklı tarafın yeniden evlenmesi ya da taraflardan birinin ölümü halinde kendiliğinden kalkar; alacaklı tarafın evlenme olmaksızın fiilen evliymiş gibi yaşaması, yoksulluğunun ortadan kalkması ya da haysiyetsiz hayat sürmesi halinde mahkeme kararıyla kaldırılacağı şeklinde düzenlenmiştir⁶⁵.

1.5.2.2. Yardım Nafakası

Maddi durumu iyi olan ferдин aralarında akrabalık bağı olan ve muhtaç durumda bulunan kişilere karşı sorumluluğu olan nafaka dini ve sosyal boyutları bulunan bir kavramdır. Toplumun en küçük birimi olan aile kurumu içinde eşlerin

⁶⁴ Demiren, Esra Şeren, *Yoksulluk nafakası*, s. 28-30.

⁶⁵ Perктаş, Hatice, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*, s. 39-45.

birbirine ve çocuklarına olan nafaka sorumluluğu dışarıda akrabalara karşı olan sorumluluk olarak karşımıza çıkar. Bunlar toplumsal düzenin bozulmaması, ihtiyaç sahibi kimselerin ihtiyalığını en yakınının karşılması açısından önemlidir. Zira bir şahsın ihtiyaç sahibi olup olmamasını en iyi bilen kendi ailesi ve en yakın çevresidir. Maddi durumu iyi olan bireyin akrabalarına olan nafaka sorumluluğu Medeni kanunla hukuki bir yükümlülük haline getirilmiştir.

Türk Medeni Kanununun 364. Maddesine göre; herkes, yardım etmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan üstsoyu ve altsoyu ile kardeşlerine nafaka vermekle yükümlüdür. Bunun tersi de mümkündür. Yani nafaka yükümlüsü ihtiyaç durumuna düşerse nafaka temin ettiği kişilerden alacaklı olabilir.

Kişi kendi gayret ve çabalarıyla hayatini devam ettirebileceği ihtiyaçlarını karşılar. Eğer ihtiyaçlarını karşılama noktasında yetersiz kalıyorsa yardım talebinde bulunabilir. Kendi imknlarıyla yoksulluktan kurtulamayacak bir kişinin yakınından talep ettiği nafaka yardım nafakasıdır.

Yardım nafakası talebi için dava açıldığında Medeni Kanunun 365. Maddesi gereğince mirasçılıktaki sıra esas alınır. Buna göre; ilk sırada alt soy, ikinci sırada ana babası, üçüncü sırada refahla iseler kardeşleri, dördüncü sırada byknne ve büyükbabaları gelir.

İKİNCİ BÖLÜM

EŞİN NAFKASINI DÜŞÜREN HALLER

Aile kurumu maddi manevi sorumlulukları içinde barındırır. Manevi sorumluluklar eşlerin saygı sevgi ilişkilerine göre şekillendiği ve soyut durumları içerdiği için, hukuki düzenlemeler daha somut olan maddi sorumluluklara yöneliktir. Eşlerin maddi sorumluluklarından biri de nafakadır. Nafaka temini de kocaya aittir. Karısının giyecek, yiyecek, mesken masrafları kocaya aittir. Kocanın bu maddi sorumluluğuna karşı karısının da bazı hususlara dikkat etmesi gerekir. Aksi takdirde kocasından nafaka talep edemez.

Nafaka alacaklısının kocasından nafaka talebinde bulunabilmesi için bazı şartlar gereklidir. Bu şartların eksikliği ya da tarafların herhangi birinden kaynaklanan bir durumdan dolayı nafaka sakıt olabilir. Nafaka alacaklısının kocasından aldığı nafakanın son bulması iki şekilde olur. Birincisi nafakanın geçici olarak son bulma durumudur. Böyle bir durumda alacaklı nafaka isteminde bulunamaz. Nafakanın alınmasına mani olan durumun ortadan kalkmasıyla alacaklının nafaka hakkı geri döner. İkincisi ise nafakanın devamlı olarak son bulma durumudur. İlk kısımda nafakanın geçici olarak sakıt olmasıyla ilgili durumları izah edeceğiz. İkinci kısımda nafakanın tamamen son bulduğu durumlar üzerinde duracağız.

2.1 Nafaka Yükümlülüğünün Geçici Olarak Son Bulmasını Gerektiren Durumlar

Kadının nafaka hakkının son bulmasına sebebiyet veren durumlar bazen nafakayı devamlı olarak sakıt ederken bazen de geçici olarak sakıt eder. Nafaka hakkından mahrum eden durum ortadan kalkarsa kadının nafakası avdet eder. ortadan kalktığına nafakanın geri döneceği durumlar iki ana başlıkta incelenebilir. Bunlardan ilki karı kocanın iradesi dışında, başka birinin engel teşkil etmesidir. İkincisi de evlilik haklarından yararlanmanın imkânsızlığıdır.

2.1.1 Kocanın Dışındaki Birinin Fiiliyle Kadının Alıkonulması

Kocanın fiili ya da kusuru dışında gerçekleşen durumlarda kadın nafaka alacaklısı olma hakkını kaybeder. Ancak bu durumun kadının isteği ile olup olmamasına göre farklı görüşler beyan edilmiştir. Bu bölümde kocanın dışında birinin fiiliyle eşlerin arasının ayrılması ile ilgili hususlara değineceğiz.

2.1.1.1 Kadının Hapis Tutulması

Nafaka alacaklısı kadının hapis olması onun nafaka almasına bir engel teşkil eder; çünkü bu durum karşılıklı faydalanmayı ortadan kaldırır. Karı koca arasına bir aracı geçtiğinde koca nafaka yükümlüsü olmaz. Kadının hapsolme durumu da bu kapsamdadır.

Kadın bir suçtan ya da borcundan dolayı hapsolursa nafakası sakıt olur⁶⁶. Böyle bir durumda kocanın eşine ulaşma durumu yoktur, ihtibas koca açısından ortadan kalkmıştır. Bundan dolayı kadının nafaka alma durumu söz konusu değildir. Hapsolan kadın, kocasından başka birine olan borcundan dolayı cezalandırılmış ise bu kendi işlediği bir fiilin sonucudur. Burada kocanın bir etkisi yoktur. Borcundan dolayı hapsedilen kadın borcunu ödemeye kadir olduğu halde alacaklıya bu borcu ödemiyorsa bu kadından kaynaklanan bir kusurdur. Kadın borcunu ödemekten aciz olsa bile durum aynıdır çünkü bunda kocanın bir kusuru yoktur⁶⁷. Kocanın kusurunun olmayışı onu nafaka yükümlüsü olmaktan çıkarırken kadının nafaka hakkını sakıt eder. Zira borç kadına ait bir borçtur. Hapiste olan kadın kendisinden faydalanılacak durumda değildir.

⁶⁶ Merginâni, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedi*, III, 157; İbn Müflih, VIII, 178; Behûti, *Keşşâfü'l-Kınâ an Metni'l-Eknâ*, IV, 413; İbn Âbidîn, II, 891; Cezâîrî, IV, 567; Zuhayli, X, 89; Erbay, Celal, s.51.

⁶⁷ Kudûri, *el-Muhtasar*, s.96; Merginâni, III, 379; Çeker, Orhan, *Nafaka Kanunu (Ahkamu's-Şeriyeye)*, s.51 md. 132.

Hapsolunan kadının borcu eğer kocaya ise böyle bir durum başkasına karşı borçlanmadan farklılık arz eder. Alacaklı kişi koca ise ve bu borçlanma kadın tarafından nikâhtan önce yapılmışsa koca evlendikten sonra dilerse bu borcu almayabilir. Ancak koca bu borcu evlendikten sonra isterse ve borcunu ödeyemediği için kadının hapse girme durumu söz konusuysa kocanın isteğine itibar edilmez⁶⁸. Zira koca bu hakkını kaçırmış sayılır. Borçlanma nikâhtan önce olduğu için koca evlendikten sonra karısından bunu talep edemez.

Kadının hapsedilmesiyle ilgili diğer bir husus bu hapsolunmanın zulmen olup olmaması ile ilgilidir. Zulmen kadının hapsedilmesi durumunda iki farklı görüş mevcuttur. Hanefilere göre, hapis olma durumu zulmen dahi olsa, karı koca arasında bir ayrılık olduğu için nafaka sakıt olur⁶⁹. Malikilere göre ise kadının zulmen hapsolunması nafakayı sakıt etmez⁷⁰; çünkü burada kadından kaynaklanan bir kusur söz konusu değildir.

Hapis konusuyla ilgili son hususta kocanın hapsolunması ile ilgilidir. Kocanın hapsedilmesi kadının nafakasını sakıt etmez, bu konuda görüş birliği vardır. Fakat bu hapsolunma zulmen mi yoksa karısı tarafından mı talep edildiği hususu görüş ayrılığına sebep olmuştur. Kadının kocasını hapsedirmesi haklı gerekçelere dayanıyorsa nafaka hakkı düşmez. Ancak herhangi bir haklı gerekçe olmaksızın kocanın hapsolunmasını talep ederse böyle bir durumda nafakası sakıt olur. Bu durumu şöyle izah edebiliriz:

Kadın mehirini yahut nafakasını almak için kocasını hapsedirmişse nafaka alamaz⁷¹. Men etme ve kusur kadın tarafından gelmiştir. Ancak kocanın bu mali sorumlulukları eda etmeye gücü yettiği halde kadının hakkını vermiyorsa bu durumda kadının, kocasını hapsedirmesiyle nafakası sakıt olmaz⁷². Kocadan kaynaklanan bir sebepten dolayı hapis söz konusudur, kadın nafakasını alır.

⁶⁸ Sabık, *Fıkhu's-Sünne*, II, 172.

⁶⁹ Cezîri, IV, 567; Zuhayli, X, 89.

⁷⁰ Zuhayli, X, 89.

⁷¹ Hassaf, *Kitâbu'n-Nafakât*, s.38; Behûti, IV, 413; İbn Âbidîn, II, 891.

⁷² Kâsâni, IV, 20; Behûti, IV, 413.

Kocanın zulmen devlet hapisanesinde hapsedilmesinde kadının nafaka alıp alamayacağı konusunda ihtilaf söz konusu olmakla beraber tercih edilen görüş özrün koca tarafından gelmediğinden dolayı nafakanın sakıt olacağı⁷³ yönündedir. Buradaki engel ne kadın tarafından ne de koca tarafından gelmiştir. Zira böyle bir durumda koca ailenin nafakasını teminden acizdir.

Kocanın karısının nafakasını temin etmediği ve mahkemeye celbinin mümkün olmadığı durumda ise kadın mahkemeye başvurabilir. Mahkeme bu kadına kocasının nafaka cinsi mallarından harcama izni verir. Kocanın nafaka cinsinden olmayan taşınmazları, taşıt ve ev eşyası türünden taşınırlarının kocanın gıyabında satılıp satılamayacağı hususunda Hanefiler satılamayacağı görüşünde iken Malikiler satılabileceği⁷⁴ görüşündedirler. Ancak nafakanın karşılanabilmesi için kocanın hiçbir kazancı yoksa böyle bir durumda da kadının nafakası, kocaya daha sonra rücu etmek kaydıyla evlatları ve diğer nafaka vermekle yükümlü kişiler tarafından sağlanır⁷⁵.

2.1.1.2 Kadının Kaçırılması

Bir insanın kaçırılması ya da rızası dışında alıkonulması o kişinin hakkına tecavüz etmektir. Bir başkası tarafından kaçırılan kadına nafaka verilip verilmemesi hususunda görüş ayrılığı vardır. Böyle bir durumda kadının kendi rızasıyla mı yoksa zorla mı alıkonulduğuna göre farklı hükümler verilmiştir. Hanefilere göre kaçırılmış kadına ihtibas ortadan kalktığı için nafaka verilmezken⁷⁶ Maliki mezhebine göre nafaka verilir⁷⁷. Malikilere göre, kaçırılma zulmen olmuştur ve bunda kadının bir etkisi yoktur.

⁷³ İbn Âbidîn, II, 891.

⁷⁴ Haraşî, *Şerh ala Muhtasar-ı Ebuzziya Halil b. İshak*, IV, 200

⁷⁵ Bilmen, II, 501.

⁷⁶ Hassaf, s.39; Kudûri, s.298; Kâsâni, IV, 20; Merginâni, III, 379; Cezîrî, IV, 567; Sabık, II, 172; Erbay, Celal, s.51.

⁷⁷ İbn Âbidîn, II,892; Zuhayli, X, 99.

Kadın kendi rızasıyla gitmiş ise kaçırılma ya da zorla alıkonulma söz konusu değildir; çünkü bu kadın kaçıktır. Kendi kusurundan dolayı nafaka hakkı sakıt olur. Eğer kocanın kusurundan dolayı kadın kaçırılmışsa her ne kadar kocanın faydalanması ortadan kalkmışta olsa, bu kadının nafakası kendi rızası ile giden kadın gibi değerlendirilmez.

Kadının kaçırılmasıyla koca için menfaat ortadan kalkar. Faydacılık açısından durumu değerlendirenler bu konuyu icare akdine benzeterek hüküm vermiştir. Buna göre müstecirin kiraladığı evi başka birisinin gasp etmesi sonucu onun evden yararlanamamasına sebep olur⁷⁸. Faydacılık açısından düşünülürse kadının kaçırılmasıyla müstecirin evden menfaat sağlaması ortadan kalkması durumunda olduğu gibi koca da ihtibas ve İstimta hakkından mahrum kalmış dolayısıyla zarara uğramıştır. Menfaatin olmadığı durumda icare akdinin durumu nasılsa burada da aynı durum söz konusudur. Menfaat açısından düşünüldüğünde kıyas doğru gibi gözükse de eksik olan bir nokta vardır. O da kıyas yapılanlardan birinin nesne diğerinin insan oluşunun göz ardı edilmesidir.

2.1.2 Evlilik Haklarından Yararlanmanın Fiili İmkânsızlığı

Evlilik birliği bazı sorumlulukları da beraberinde getirir. Karı koca her ikisinin de yükümlü olduğu şeyleri yerine getirmeleri gerekir. Kocanın nafaka sorumluluğu da bu çerçevede değerlendirilmelidir. Kocanın karısının nafakasını temin etmesi karısının itaatine ve onun evliliğe bağlı sorumluluklarını yerine getirmesine bağlıdır. Eğer herhangi bir sebepten ötürü kadın bu vazifelerini yerine getiremezse bu nafaka durumunu etkiler. Bu bölümde evlilik birliğinin gereklerinin yerine getirilmesine engel teşkil eden durumlar ve buna bağlı olarak nafakanın durumu izah edilecektir.

⁷⁸ Hassaf, s.39.

2.1.2.1 Yaşı Küçük Olan Eş

Yaşının küçük olmasından dolayı evliliğin gerekliliklerini yerine getiremeyecek kadının nafaka alacaklısı sayılıp sayılmayacağı ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Şafiilere ve Zahirilere göre küçük olan kadına nafaka gerekir; çünkü nafaka nikâhın gereğidir⁷⁹. Nikâhın karşılığı mehir olduğu ve iki karşılık bir arada bulunamayacağı Şafiilerin bu görüşüne karşı çıkmaktadır. Mâlikilere göre yaşı küçük olan eşin nafaka alabilmesi için cimaya uygun yaşta olmalıdır. Kadın buna müsait olamayacak kadar küçükse nafaka alamaz⁸⁰. Ancak yaşı küçük olmasına rağmen kendisinden faydalanılabiliyor ise ve kocası da baliğ ise nafaka alabilir⁸¹. Hanbelî mezhebi kadının cimaya müsait olup olamamasını dokuz yaş şartıyla kayıtlandırır⁸². Bu durumda kadın dokuz yaşının altında olmasına rağmen cimaya kadir olsa dahi nafaka alamaz. Hanefilere göre kadın cimaya kadir ise kocanın nafaka vermesi gerekir⁸³.

Ebu Yusuf'a göre; kadın, kocasına hizmet ediyor ve nefisini ona teslim ediyorsa koca dilerse kadını yanında tutar, dilerse reddeder. Eğer yanında tutarsa nafaka vermesi gerekir⁸⁴ reddederse de nafaka verme mecburiyeti yoktur⁸⁵.

Kadının yaşının küçüklüğü sebebiyle cinsi yönden yararlanmak mümkün değilse, kendini teslim etse dahi nafaka alamaz⁸⁶. Mâverdi'nin bu husustaki görüşü Şafii mezhebinin görüşüne tezatlık arz etmektedir. Yani teslimiyet tam olmadığı için nafaka gerekmez. Kocanın küçüklüğünde ise durum farklıdır. Koca küçük yaşta olur ve cinsi yönden yetersiz olursa, kadın da büyük olursa, bu kadın için kocasının

⁷⁹ Şafii, V, 90; İbn Hazm, X, 88, 89; Nevevi, *Minhâcü't-Tâlibîn ve Umdeti'l-Müfetti'n*, s. 91.

⁸⁰ Hilli, VII, 320-321.

⁸¹ Haraşî, IV, 213.

⁸² İbn Müflih, VIII, 175.

⁸³ Cezîrî, IV, 565-566.

⁸⁴ Sabık, II, 171.

⁸⁵ Kâsânî, IV, 19.

⁸⁶ Kudûri, s.95; Mâverdi, s.102; Mevsilî, , *el-İhtiyar li ta'lîli'l-Muhtar*, IV, 5; İbn Müflih, VIII, s.175; Zuhayli, X, 96.

malından nafaka hakkı alma hakkı vardır⁸⁷; çünkü teslimiyet mevcuttur, burada kusur kocadan kaynaklanan bir sebeptir ve nafaka sakıt olmaz.

Karı koca ikiside küçükse ve cimaya kadir değilseler, bu durumda kadın için nafaka yoktur. Bunun sebebiyse koca tarafından gelen engelin yok sayılması ve kadın tarafından geldiğine hükmedilmesidir.

Kendisiyle cinsi yönden faydalanılmasına manisi olan bir kadınla kocası bu durumu bilerek evlenirse, bu akitte ayıbın bilinmesi gibi olduğundan kadına nafaka verilmesi gerekir⁸⁸. Kadının küçüklüğünü ve bunun getireceği sonuçları bilerek evlenen kişi içinde aynı durum söz konusudur.

Kadının küçüklüğü sadece yaş yahut baliğ olma ile değerlendirilmemelidir. Yaşı küçük olduğu halde hem fiziki hem de zihni anlamda olgun olan kişi normal bir kadından farklı düşünülmemelidir. Bu kişi için nafaka verilir. Ancak evliliğin getirdiği sorumlulukları idrak edemeyecek nitelikte olan kişi için böyle bir durum söz konusudur. Günümüzde küçük yaş temel alınarak fiziki ve zihni gelişimi evlilik sorumluluğuna kaldıramayacak çocuklar evlendirilmektedir. Bu ise onların fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan zarar görmelerine sebep olmaktadır. Böyle bir kadın kocasına ve çocuklarına da aynı durumu yansıtır. Böyle bir durum ise karı koca açısından evlilikle murad edilenlerin gerçekleşmemesidir. Koca için ise tam bir temkinden söz etmek mümkün olmadığı için nafaka verme sorumluluğu yoktur.

2.1.2.2 Kadının Nüşuzu

Nüşuz, eşlerin birbirine buğz etmesi yahut başkaldırması olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımı güven istismarı olarak değerlendirmekte mümkündür. Nâşize kadının özellikleri, ona nasıl davranılması gerektiği Nisa suresinde ilgili ayette açıklanmıştır.

⁸⁷ Mâverdi, s.104; Kâsâni, IV,19; İbn Müflih, VIII, 75-176; Husna, *Kıfayetü'l-Ahyâr f, Halli Gayeti'l-İhtisar*, s.443.

⁸⁸ Mâverdi, s.101; Zuhayli, X, 97.

Allah'ın, bazısını bazısına üstün kılması ve onların kendi mallarından harcaması nedeniyle erkekler, kadınlar üzerinde 'sorumlu gözeticidir.' Saliha kadınlar, gönülden (Allah'a), itaat edenler, Allah nasıl koruduysa görünmeyeni koruyanlardır. Nüşuzundan korktuğunuz kadınlara (önce) öğüt verin, (sonra onları) yataklarda yalnız bırakın, (bu da yetmezse hafifçe) vurun. Size itaat ederlerse aleyhlerinde bir yol aramayın. Doğrusu Allah yücedir, büyüktür⁸⁹.

Naşize olan kadın kocasına karşı itaatsizdir. Ayette onun bu davranışı karşısında kocanın izlemesi gereken yöntemler açıklanmaktadır. Buna göre kocanın aşağıdaki sıraya göre eşini te'dip etme hakkı vardır.

a) Öğüt verme:

Nikah akdiyle birlikte karı kocaya bazı sorumluluklar yüklenmiştir ve nikah akdi devam ettiği sürece eşler bu sorumlulukları yerine getirmekle yükümlüdür. Eğer eşlerden biri bu sorumlulukları yerine getirmeyecek olursa ona bu sorumlulukları yumuşak bir dille hatırlatılır. Kocasına itaat etmeyen, evlilik birliğindeki sorumluluklarını yerine getirmeyen kadın için de durum bu şekildedir. Böyle bir kadına öncelikle yumuşak bir dille sorumlulukları anlatılır ve güzellikle uyarılır. Eğer bu sonuç vermez ve kadın itaatsizliğine devam ederse ayette belirtilen diğer te'dip yöntemleri sırayla uygulanır.

b) Yatağında yalnız bırakma:

Kadına öğüt verilmesine rağmen nüşûzuna devam ederse ikinci te'dip yöntemi olarak kocası onu yatağında yalnız bırakır. Uygulanan bu yöntemin süresi kocaya bağlı olsa da Müslümanların üç günden fazla dargın olmaları uygun olmadığından bu sürenin uzatılmaması gerekir. Böyle bir ikaz da sonuç vermez ise diğer te'dip yöntemine geçilir.

⁸⁹ Nisâ, 4/34.

c) Kocanın eşini te'dip amacıyla dövmesi:

Öğüt vermek ve yatağın ayrılması gibi te'dipler sonuç vermezse böyle bir kadını itaatsizliğinden vazgeçmesi amacıyla bedeninde iz bırakmayacak şekilde eşi dövülebilir. Ancak bu bir gereklilik değil, sadece te'dip amacıyla yapılabilecek bir uygulamadır. İslam'ın kadına verdiği önem düşünülecek olursa dayak hususunun gereklilik ya da zorunluluk olmadığı sadece evliliğin devamı için eşi te'dip amacıyla yapılabilecek bir uygulama olduğu anlaşılır. Zira Hz. Peygamber kadına vurmanın çirkinliği ile ilgili şöyle buyurmuştur: *“Sizden biriniz eşini köleye vurur gibi dövüp de, sonra akşam olunca da onunla cinsel temasta bulunmasın.”*⁹⁰ Burada söz konusu olan dövme itaatsiz olan nâşize kadın içindir. Te'dip amaçlı olan bu durum ise en son başvurulabilecek yöntemdir.

Kadının itaatsizliği durumunda te'dip amaçlı alınabilecek önlemler bu şekildedir. Bu önlemlerin yanı sıra kadının itaatsiz olduğu bu süreçte nafakası da sakıt olur. Genel olarak, evlilik birliğinde haksız yere kendini kocasından men etmesi, izinsiz kocanın evinden çıkması gibi hususlar kadının itaatsizliği kapsamında değerlendirilmektedir. Bu bölümde kadının nafaka hakkını nüşuzun nasıl etkileyeceği üzerinde durulacaktır.

2.1.2.2.1 Nüşuz Kavramı

Nafakanın sakıt olmaması için kadının kocasına itaat etmesi gerekir. Dini kaidelere ters bir durum oluşmadıkça kadının eşine itaat etmesi, saygı göstermesi gerekir. Bunu tek taraflı düşünmek saygının ve sevginin eksilmesine sebebiyet vereceği gibi aile kurumunun zedelenmesine de neden olabilir. Bu bölümde evlilik birliğinin zedelenmesine sebebiyet veren ve kadının nafaka durumunu etkileyen nüşuz kavramını izah edeceğiz.

⁹⁰ Buhâri, “Nikah” 93, “Tefsîru Sure” 91/1; Mülim, “Cenne” 49.

2.1.2.2.1.1 Sözlük Anlamı

Nüşuz kelimesinin fiil hali olan “nşz” olup, yukarıda oturmak, bir şeyi kaldırmak, yükselmek,⁹¹ geçimsiz davranmak, buğz etmek, asi davranmak⁹² anlamlarına gelmektedir. Ayrıca kadının erkeğe buğz edip asi olması anlamında da kullanılmaktadır.

2.1.2.2.1.2 İstilah Anlamı

Kur'an da nüşuz kavramı üst üste koymak⁹³, bir yerden kalkmak⁹⁴, kadının kocasına isyanı, baş kaldırması ve kocanın eşine eziyet etmesi⁹⁵ anlamlarında kullanılan nüşuz, terim olarak kadının kocasına kafa tutup başkaldırması ve kocasına karşı itaatsiz davranması anlamına gelmektedir. Kocanın evinden haksızca, izni olmaksızın çıkan⁹⁶, nefsinin kocasına teslim etmekten imtina eden ve onun evine girmeyen kadına da nâşize denilmektedir⁹⁷. Kocanın evinden haksız yere izinsiz çıkan kadın ile haklı olarak izinsiz çıkan kadın arasında fark vardır, nüşuzla ilgili diğer hususlarla birlikte açıklanacaktır. Kadının nüşuzu nafaka hakkının sakıt olmasına sebebiyet verir. Bu bölümde nelerin nüşuz sayılacağı ve nafakaya bu durumların ne gibi etki edeceğini izah edeceğiz.

2.1.2.2.2 Nüşuzla Nafakanın Sakıt Olduğu Durumlar

Kadının nüşuzu sonucu nafakasının sakıt olup olmayacağı hususunda farklı görüşler mevcuttur. Cumhurun görüşü nâşizenin nüşuzundan dolayı nafakasının sakıt olduğudur⁹⁸. Cumhurun delili şudur:

⁹¹ İbn Manzûr, XV, 417-418.

⁹² GÜNAY, Hacı Mehmet, “Nüşuz” md. , *DİA*.

⁹³ Bakara, 2/257.

⁹⁴ Mücadele, 58/11.

⁹⁵ Nisâ, 4/34, 128.

⁹⁶ Cezîrî, IV,569.

⁹⁷ Kâsânî, IV, 22; Zeylâî, *Tebyinü'l-hakâik Şerhu Kenzü'd-Dekâik*, III, 52; Behûti, IV, 408.

⁹⁸ Kudûri, s.95; İbn Rüşd, III, 1029; Merginâni, III, 378; İbn Kudâme, VIII, 189; Zeylâî, III, 52; İbn Âbidîn, II, 890; Adevî, V, 185.

*Bir kötülüğün karşılığı, onun gibi bir kötülüktür (ona denk bir cezadır). Ama kim affeder ve arayı düzeltirse onun mükâfatı Allah'a aittir. Şüphesiz O, zalimleri sevmez.*⁹⁹

Zahirilere göre arada nikâh akdi olduğu için kadın nâşize olup olmaması nafakasını etkilemez. Kocanın ihtibas etme ve faydalanması mevcut olduğu için nâşize kadın nafaka alır¹⁰⁰. Ayrıca nafaka verilmesi ile ilgili delilin genel olduğu, naşiz yahut gayr-ı naşiz diye belirtme olmadığı için böyle bir ayrımın olmadığı görüşündedirler.

Kanaatimizce, Cumhurun görüşü daha isabetlidir; çünkü Zahirilerin görüşünü kabul etmek demek hem kocanın hakkını ihlal etmek hem de fesad kapısının açılması demektir. Zira böyle bir değerlendirme yapma ayetin genelini dikkate alıp tek taraflı fayda sağlamak amacıyla nafaka hakkını suiistimal etmek demektir. Nâşizenin nafaka hakkının sakıt olması kadının kendi itaatsizliğinin sonucudur. İtaatsizlik olarak değerlendirilen fiilleri kasıtlı olarak yapılması kadının nafaka hakkını kendi iradesiyle ortadan kaldırmasıdır. Nüşuz olarak değerlendirilen durumlardan bazıları şunlardır:

- a- Kadın özürsüz olarak kocasının kendisine değmesini men etmiş olsa yahut kocanın cinsel birliktelik teklifini reddetmişse onun için nafaka yoktur¹⁰¹. Eğer kocanın evinde men etmişse ihtibas mevcut olduğu ve koca zorla faydalanabileceği için bu kadına nafakası verilir¹⁰². Eşlerin birbirinden faydalanması evliliğin en doğal sonuçlarından biridir. Kadının haksız yere böyle bir faydalanmadan eşini men etmesi doğru değildir. Böyle bir durumda kocasından nafaka talebinde bulunamamaktadır.
- b- Kadın, kendi evine kocasının girişini engellemesi de nüşuz sebebidir. Böyle bir durumda kadın nâşize olduğu için nafakası sakıt olur. Ancak kadın

⁹⁹ Şura, 42/40.

¹⁰⁰ İbn Hazm, X, 88.

¹⁰¹ Mâverdi, *el- Hâvi 'l-Kebîr*, IX, 597; Cezîrî, IV, 569.

¹⁰² Hassaf, s.35-36; Merginâni, III, 178.

kocasının evine yerleşmek istese yahut kendi evinin kirasına ihtiyacı olduğunu ve o evi kocasının kiralamasını isterse; eğer koca da bunu kabul etmişse bu kadın için nafaka vardır¹⁰³.

- c- Kocanın izni olmadan onun evinden çıkan kadının nafakası itaatsizliğinden dolayı sakıt olur¹⁰⁴. Ancak şer'i bir gerekçeden dolayı yahut evin yıkılmasından korku gibi bir sebepten dolayı kadının izinsiz çıkışı bu durumun hilafıdır. Kadın ailesini ziyaret için giderse veya örfen emsalinin kızmadığı şeyler için dışarı çıkarsa nafaka verilmesi gerekir.
- d- Koca, karısının çalışmasına rıza göstermese ve kadın buna rağmen çalışmak isterse, kocanın evinden çıkarsa nâşiz olacağı için nafakası sakıt olur¹⁰⁵. Nikâh akdi esnasında, kadın işinde kalmayı yahut çalışmayı şart koşarsa bu şart Hanefî mezhebine göre geçerli olmayacağı için kocanın karısını engelleme hakkı vardır. Şafiilere göre akid tam temkin ile olacağını için kadının bu hareketi nüşüzdür ve nafakası sakıt olur. Malikiler şartı sahih görse de buna uymanın mekruh olduğunu söylerler. Hanbelîlere göre bu şart sahih olacağı için kocanın buna uyması gerekir¹⁰⁶.

Kadın, İslâmi kaidelere uygun olan, kocasına ve çocuklarına karşı sorumluluklarını aksatmasına sebep olmayan ve kendine zarar vermeyen bir işte çalışırsa nafakası sakıt olmaz. Kadın, kocasının evinde, güzelliğini bozan yahut ortadan kaldıran bir işte çalışırsa kocanın bunu engelleme hakkı vardır. Ama böyle bir durumda nafaka sakıt olmaz; çünkü ihtibas mevcuttur. Kocanın karısını ihtibas hakkına binaen çalışmaktan men etme hakkı vardır, karısının çalışmak isterken kocasının bu hakkını ihlal etmemesi gerekir. Çalışma konusunda karı koca arasında anlaşmışsa bu geçerlidir; çünkü uygun olanı budur. Kadının da eşinin bu isteğine itaat etmesi huzurlu ve mutlu bir evlik için en doğru seçim olur.

¹⁰³ Hassaf, s.39.

¹⁰⁴ Haraşî, IV, 222.

¹⁰⁵ Sabık, II, 172; Zuhayli, X, 97-98.

¹⁰⁶ Zuhayli, X, 98.

Kadının çalışması ile ilgili bazı kaideler dikkate alınırsa nafaka hakkı bize göre sakıt olmaz. Zira ayette evli kadının nafakasının kime ait olduğu ve çalışma, evin geçimini sağlama gibi sorumluluğunun olmadığı belirtilmiştir. Dolayısıyla kadının çalışmasını yasak eden bir hüküm yoktur.

- e- Kadının vakti daralmayan ve daha sonra yapılabilecek bir ibadeti kocasının izni olmadan yapması nafakasını düşürür. “ *Bir kadın için, kocası yanında iken ondan izinsiz nafile oruç tutması ve evine ondan izinsiz bir yabancıya girmesine izin vermesi helal değildir.*”¹⁰⁷ Kadın, kocasını ibadetten dolayı men ederse yapılan ibadetin vacip mi yoksa nafile mi olduğuna bakılır. Nafile ise daha sonra bu ibadeti yerine getirebilme imkânı olduğundan nafakası sakıt olur¹⁰⁸; çünkü böyle yapmakla kocasının hakkını engellemiş olur. Aynı şekilde kocanın izni olmadan itikâfa giren kadının nafakası da nüşuzundan dolayı sakıttır¹⁰⁹. Eğer kocası izin vermişse bu durumda kadın nafaka alabilir. Vacip olan ibadetler ve ramazan orucunun kazasında ise nafaka sakıt olmaz. Kocanın bundan men etme hakkı yoktur.

Kadın itaatsizliği haklı bir gerekçeye dayanıyorsa bu durumda nafaka hakkı devam eder. Mehirini almadığı için imtina eden kadının durumu da aynı şekildedir¹¹⁰. Hakkı olan bir şeyi talep ettiği için nafaka hakkı ortadan kalkmaz. Kadının mehiri müeccelse ya da duhul gerçekleşmişse böyle bir durumda kadın naşiz olduğu için nafaka alamaz¹¹¹. Talep edilen mehirin müeccel olması o mehirin peşin verilmeyeceği anlamına gelir. Koca mehiri parça parça anlaşılan sürede ödeme hakkına sahiptir. Kadının bu mehiri peşin alabilmek için kocasını men etmesi onu naşize yapar. Kocası mehirini verdiği halde imtina eden kadının durumu da aynı şekildedir böyle bir kadın için de nafaka yoktur.

¹⁰⁷ Buhâri “Nikah” 86.

¹⁰⁸ İbn Müflih, VIII, 178; Behûti, IV, 413; Sabık, II, 172.

¹⁰⁹ İbn Kudâme, VIII, 184-185; Hilli, VII, 322-323.

¹¹⁰ Hassaf, s.32; Kudûri, s.95; Mâverdi, s.122; Merginâni, III, 377; Zeylâi, III,278.

¹¹¹ Hassaf, s.35; Zeylâi, III, 52; Husna, s.443.

Kocasına itaatsizliği sonucu nafaka hakkı sakıt olan kadının bu hakkı nüşuzdan geri dönüldüğü, nafakayı düşüren sebep ortadan kalktığı ve itaat gerçekleştiği için geri döner. Bu kocanın gaip olmadığı durumda geçerlidir. Koca gaipse, kadının nafakasının dönüp dönmeyeceği ile ilgili görüş ayrılığı vardır. Hanefilerin görüşü koca gaip de olsa kadın nüşuzundan döndüğü için nafakasının da döneceğidir¹¹². Kadının nüşuzundan döndüğü kocaya mektupla yahut elçiyle ulaştırılmalıdır. Eğer bu yapılamıyorsa nafaka takdiri için mahkemeye başvurulur. Kadın nafakayı kendi temin ederse bundan sonra kocasından bir şey talep edemez. Şafii ve Hanbelîlere göreyse istimta olmadığı için nafaka kocanın gaip olması durumunda geri dönmez¹¹³.

Bu konuda Hanefilerin görüşü daha isabetlidir. Kadının nüşuzundan dönmesi onun itaatsizliği bırakıp evlilik birliğinin sorumluluklarını tekrar yerine getirmesi olarak değerlendirilmelidir. Bu sorumlulukları tekrar yerine getirmesiyle nafaka hakkı geri gelir. Kocanın gaipliğinde nüşuzdan geri dönülmesiyle nafaka avdet etmez demek kadının mağdur olmasına sebebiyet verir. Nüşuzu süresince nafaka hakkını kaybetmesi itaatsizliğinin karşılığıdır. Ancak nüşuzdan geri dönüldüğünde nafakanın dönmemesi bu cezanın devam etmesi anlamına gelir. Bu ise kişinin işlemediği bir suçtan dolayı cezalandırılması gibidir. Zira kadının nüşuz sonrası itaatkâr olduğuna itibar etmek gerekir.

2.1.2.3 Kadının Kocasının İzni Olmadan Yolculuğa Çıkması

Kadın, kocasının izni olmaksızın, kocanın evine taşınmadan, önce yanında kocası ya da mahremi olmadan sefere çıkarsa nâşiz olur¹¹⁴. Burada mutlak bir teslimiyet mevcut değildir. Kadının nafaka hakkı nüşuzu sebebiyle sakıt olur. Zifaktan önce kocası dışında biriyle hac veya başka bir şey için yolculuğa çıkarsa, kocanın evinde bekleme durumu ortadan kalktığı için kadının nafakası sakıt olur¹¹⁵. Eğer kadın, zifaktan sonra tek başına mahremsiz olarak yolculuğa çıkarsa nafakası

¹¹² Behûti, IV, 41.

¹¹³ Hassaf, s.454; İbn Kudâme, VIII, 189; Nevevî, s.93; İbn Müflih, VIII, 178; Zuhayli, X, 90.

¹¹⁴ Zeylâi, III, 53.

¹¹⁵ Zuhayli, X, 89.

sakit olur¹¹⁶; çünkü ihtibas kadından kaynaklanan bir sebepten dolayı ortadan kalkmıştır.

Kadın kocasının evine intikal etmişse bununla ilgili hükümler farklıdır. Kadın kendi ihtiyaçlarını için yolculuğa çıkarsa nafaka hakkı sakıt olur¹¹⁷. Kocanın ihtiyaçları için olan yolculukta ise kadının nafakası sakıt olmaz, genel görüş bu şekildedir¹¹⁸. Kocasının izni olmadan yolculuğa çıkar yahut izinsiz hac için ihrama girerse nafaka sakıt olurken kocanın izni varsa kadın nafaka alabilir¹¹⁹. Hanefilere göre ise kocanın izniyle dahi olsa kadının hac farzasını yerine getirmek için yahut ilim tahsili için yolculuğa çıkması ihtibas ortadan kaldırdığı için nafaka sakıt olur¹²⁰. Kadın meslek sahibiyse ve mesleği gereği dışarı çıkması gerekirse kocasının ona izin verip vermemesi hususu nafaka açısından önemlidir. Eğer koca mani oluyorsa ve kadın buna rağmen dışarı çıkıyorsa nafakası sakıt olur¹²¹.

Kocasıyla beraber hac yolculuğuna çıkmışsa bu durumda kadın nafaka alır¹²². İhtibas ortadan kalkmamıştır. Kocasının yanında olduğu için her an onun ihtiyaçlarını karşılama durumu mevcuttur. Yalnız, kadının alacağı nafaka yolculukla ilgili değildir. Evindeyken aldığı nafakası söz konusudur. Yolculuk masraflarının karşılanması kocaya ait değildir¹²³. Eğer karısını kendi götürmüşse bu durumda kocanın, yolculuk masraflarını vermesi gerekir¹²⁴. Kadının beraberinde gelmesine kocası izin vermemiş ve buna rağmen kadın kocasıyla beraber yolculuğa çıkmışsa bu helal olmaz ve o kadının nafakası sakıt olur¹²⁵.

Kocasının izni olmasa bile, yanında mahremiyle birlikte kadının farz olan haccı ifa için yolculuğa çıkma hakkı vardır. Bu yolculuktan dolayı kadına nafaka

¹¹⁶ Zuhayli, X, 99-100; Çeker, s.51 md.132.

¹¹⁷ Behûti, IV, 413; Cezîrî, IV, 569.

¹¹⁸ Zuhayli, X, 89; İbn Kudâme, VIII, 184.

¹¹⁹ İbn Kudâme, VIII, 184; Sabık, II, 172; Hilli, VII, 323.

¹²⁰ İbn Rüşd, III, 1030; Zuhayli, X, 100.

¹²¹ Sabık, II, 172.

¹²² Kâsâni, IV, 20; Merginâni, III, 380; İbn Müflih, 180.

¹²³ Hassaf, s.40; Kâsâni, IV, 20; Merginâni, III, 380; Cezîrî, IV, 567.

¹²⁴ İbn Âbidîn, II, 297; Çeker, s.51 md.132.

¹²⁵ Cezîrî, IV, 569.

düşüp düşmeyeceği hususunda farklı görüşler mevcuttur. Hanefilerin cumhuru ve Şafiilerin bazılarına göre kocanın izniyle dahi olsa ihtibas ortadan kalktığı için kadın nafaka alamaz¹²⁶. Malikilere, Hanbelîlere ve Ebu Yusuf'a göre ise kocasının izni olmasa bile kadının nafakası sakıt olmaz. Bu yolculuk dini bir farızayı yerine getirmek içindir¹²⁷. Farzı yerine getirmek bir mazerettir. Burada ihtibasın ortadan kalkması dini bir gerekçeden dolayıdır, nafakanın sakıt olmasını gerektiren bir durum yoktur. Nafile hac da ise Hanefî, Şafii ve Hanbelîlere göre nafaka sakıt olurken Malikilere göre kocanın izniyle yolculuğa çıkılmışsa nafaka vardır, izinsiz çıkılmışsa nafaka sakıttır.

2.1.2.4 Fasid Nikâh

Kuruluş şartları tam olmasına rağmen şahitsiz ya da baskı altında yapılan nikâh gibi sıhhat şartlarında eksiklik bulunan evlilik akdine fasid nikah denir¹²⁸. Fasid nikâhta koca üzerine nafaka sorumluluğu yoktur¹²⁹, Cumhura göre bu batıldır, karı koca arasındaki nikâh da sahih değildir. Bundan dolayı temkin sahih olmaz ve koca, karısını evinde alıkoyamaz. Nikâhın fasid olduğunun anlaşılmasıyla ihtibas ve faydalanma ortadan kalkar. Bu filler sahih evliliğin neticelerindedir oysaki fasid evlilik böyle sonuçlar doğurmaz.

Fasid olan nikâhın hukuki sonuçları eşler arasında birliktelik olup olmamasına göre değişir. Nikâhın fasidliği cimadan(cinsel birliktelik) önce ortaya çıkarsa karı kocanın ayrılmasında herhangi bir hukuki durum söz konusu olmadığı için bu kadına nafaka yoktur. Cimadan sonra boşanmada ise iddet vardır, nafaka da sadece iddet dönemindedir¹³⁰. İddet dışında normal nafaka ve sükna hakkı yoktur¹³¹.

¹²⁶ Kudûri, s.96; Kâsâni, IV, 20; Zuhayli, X, 100.

¹²⁷ Kâsâni, IV, 20; Zeylâi, III, 53.

¹²⁸ Bilmen, II, 6.

¹²⁹ Hassaf, s.40; Zuhayli, X, 96; Serahsi, V, 193; Kâsâni, IV, 16; İbn Kudâme, VIII, 188; Behûti, IV, 40; Bilmen, II, 35; Hilli, 324.

¹³⁰ Karaman, I, 334.

¹³¹ İbn Kudâme, VII, 188.

Bunun sebebi nikâhın fasidliğinin anlaşılmasıyla sona ermesidir. Nikâh akdinin fasidliği ortaya çıktıktan sonra koca eşine verdiği nafakayı geri alabilir¹³².

Evlilik birliği devam ederken kadın kocasından başka biriyle yaptığı nikâh akdi sahih olmadığı için geçerli değildir. Böyle bir durumda ki nikâh batıldır, sahih nikâhla aynı hukuki neticeler olmaz. Bu durumu şöyle izah etmek mümkündür. Kocasını kendisini terk edip giden bir kadın, başka biriyle evlenir ve cimada bulunursa ve daha sonra ilk kocası dönüp gelirse bu kadının nafaka durumu şu şekilde olur: İkinci kocasıyla araları ayrılır çünkü aralarındaki nikâh sahih değildir. Nafaka ise iddet beklerken gerek birinci gerek ikinci kocasından talep edilemez¹³³. Kocasını kendisini terk eden kadın dilerse yeniden evlenebilir ama bu evliliğin sahih olabilmesi için önceki evlilik akdinin son bulması gerekir. Kocanın gaipliği durumunda; İslam hukukuna göre kadın hâkime giderek kocasının gaipliğini bildirir gerekli ihtarlar yapıldıktan sonra hâkim eşleri ayırır¹³⁴. Türk Medeni Kanununun 164. Maddesine göre ise; eşlerden biri, evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemek maksadıyla diğerini terk ettiği veya haklı bir sebep olmadan ortak konuta dönmediği takdirde ayrılık, en az altı ay sürmüş ve bu durum devam etmekte ve istem üzerine hâkim tarafından yapılan ihtar sonuçsuz kalmış ise; terk edilen eş, boşanma davası açabilir. Nikâh akdinin sona ermesiyle kadın yeniden evlenebilir. Yapılan bu akid sahih bir evlilik olur.

Kocasını üç defa boşadıktan sonra kadın iddeti içinde başka biriyle evlenir ve onunla cimada bulunursa bu kadının durumu yukarıdakinden farklıdır. Kadın birinci kocasından bâin talak* ile iddet beklediği için nafaka ve mesken temini ilk kocaya aittir. Bir önceki örnekle bunun arasındaki fark şudur: ilk örnekteki kadın ikinci kocasından fasid nikâh sonucu iddet beklediği için nafaka alamazken ikinci örnekteki kadın birinci kocasından bâin talak iddeti beklediği için nafaka alır.

¹³² Cezîrî, IV, 565; Zuhayli, X, 93.

¹³³ Cezîrî, IV, 565.

¹³⁴ Serahsi, V, 190.

* Bir kimsenin hem boşanmak hem de başka anlamlar için konulmuş olan (kinâî) sözcüklerle veya kesinlik bildiren lafızlarla hanımını boşamasıdır. Bu durumda boşama sayısı üçten az olsa bile koca, tek taraflı olarak hanımına dönemez. Bu, yeni bir akid ve mehir olmaksızın dönme imkanı olmayan boşama türüdür.

2.1.2.5 Kadının Hasta Oluşu

Kişi hasta iken sağlıklı olduğu dönemdeki pek çok şeyi yapamaz hale gelir. Bu durum bazen kısa süreli bazen de daimi olabilmektedir. Kısa süreli olan rahatsızlık günlük hayatı uzun süreli etkilemez ancak daimi olanlar bazen bireyin hayat tarzını değiştirmesine sebebiyet vermektedir. Bizim bu bölümde üzerinde durduğumuz, kişinin sorumluluklarını yerine getirmesine mani olan hastalıktır. Nafaka alacaklısı kadının, kocanın evinde evlilik içindeki sorumluluklarını hastalık sebebiyle yerine getirememesi koca için faydalanmanın ortadan kalkmasıdır. Nafaka ihtibas ve faydalanmanın karşılığı olarak değerlendirilecek olursa hasta olan kadına nafaka verilmemesi gerekir. Kadının hastalığı kendisinden kaynaklanan ve faydalanmayı ortadan kaldıran bir kusurdur. Yaşı küçük olan ve cimaya takati olmayan kadında da kendisinden kaynaklanan bir kusurdan dolayı nafaka hakkını kaybetmiştir. Olaylar aynıymış gibi değerlendirilir ve bu iki durum birbirine kıyas edilirse hasta olan kadına da nafaka verilmemesi gerekir. Ancak burada böyle bir kıyas yapmak doğru değildir; çünkü bu kadında cinsel anlamda yararlanma mevcut olmasa da evini koruması, kocanın yanında bulunması gibi başka yararlar söz konusudur. Bu sebepten dolayı kadına istihsana dayanarak nafaka verilmesi gerekir¹³⁵. Kadının hastalığından kaynaklanan engel hayız gibi arızî bir durumdur. Ebu Yusuf'a göre; hasta kadın kocasına nazik davranır, cima dışında koca karısından faydalanırsa böyle bir durumda kocanın reddetme ya da karısını yanında tutma hakkı vardır. Eğer yanında tutarsa nafaka vermesi gerekir, yanında tutmazsa nafaka sorumluluğu yoktur¹³⁶.

Kocasının evine gitmemiş hasta kadına kocasının nafaka verme yükümlülüğü yoktur. Bunun sebebi koca tarafından faydalanma ve ihtibas olmayışıdır. Kadın kendi evinde hastalanır ve bu haldeyken cinsi münasebette bulunursa o da aynı

¹³⁵ Kudûri, s.298; Mâverdi, s.105-106; İbn Kudâme, VIII, 183; Nevevî, s.93; Mevsilî, IV, 5; Behûti, IV, 410; Adevi, IV, 184.

¹³⁶ Kâsânî, IV, 19.

şekildedir¹³⁷. Her iki durumda da ihtibasın olmayışından dolayı nafaka sakıt olmaktadır. Ailesinin yanındayken hastalanan kadın, eğer herhangi bir vesaitle kocasının yanına nakledilemiyorsa kocasının nafaka vermesi gerekir. Ancak koca nakledilmesini talep etmesine rağmen, nakli mümkün olduğu halde kadın bunu reddetse ve kocasının yanına gitmese nafakası sakıt olur¹³⁸.

Hasta kadınla ilgili diğer bir husus, kocasıyla zifaf yapmadığı ve kocasının evine kendinden kaynaklanan bir kusurdan dolayı gidemediği zamanla ilgilidir. Bu durumdaki bir kadın kendinden kaynaklanan bir sebepten dolayı nafaka hakkını kaybeder¹³⁹. Zira bu durumda ne hakikaten ne de hükmen teslimden bahsedilemez. Teslimin olmayışı ise nafakayı sakıt eder.

Kadının hastalığından dolayı cinsel birliktelik kadına zarar veriyorsa bu durumda nafakası sakıt olamaz¹⁴⁰. Bu bir özürdür, keyfi bir durum olmadığı için de kocasının nafaka vermesi gerekir. Kadının özrü sürekli ise ve kocası da bunu bilerek evlenmişse kadın nafaka alır¹⁴¹.

2.2 Nafaka Yükümlülüğünün Devamlı Olarak Son Bulmasını Gerektiren Durumlar

Nafaka alacaklısı olan kadının nafakası geçici olarak sonlanacağı gibi devamlı olarak da sakıt olabilir. Evlilik birliğinin sonlanmasıyla birlikte nafakanın devamlı olarak ortadan kalkacağı durumlar; kocanın ölümü, irtidad, sihrî yakınlarla zinadır. Bu durumlardan herhangi biri olduğunda kadının nafakası sakıt olur. Bu bölümde kadının nafakasının devamlı olarak son bulmasına sebep olan durumlar izah edilecektir.

¹³⁷ Kâsâni, IV, 53; Şeyhzade, *Mecmau'l-Enhur fi Şerhi Mülteka'l-Ebhur*, s.387.

¹³⁸ Kâsâni, IV, 19; Çeker, s.52-53 md.137.

¹³⁹ Merginâni, III, 381; İbn Âbidîn, II, 892; Cezîri, IV, 567.

¹⁴⁰ Kâsâni, IV, 19; İbn Müflih, VIII, 175; Merdâvi, *el-İnsaf*, VIII, 345; Behûti, IV, 410; Husna, s.443.

¹⁴¹ Zuhayli, X, 101.

2.2.1 Kocanın Ölümü

Kocası vefat eden kadının, aradaki nikâh ölümle birlikte sona erdiği için nafaka hakkı sakıt olur¹⁴². Ayrıca nikâhın sona ermesiyle bu kadına iddet nafakası verilmez. Koca vefat etmeden önce karısının bir yıllık nafakasını vermişse ve vefat ettiğinde henüz o bir yıllık süre dolmamışsa ne yapılması gerektiği ile ilgili görüş ayrılığı vardır. Bu görüşlerden ilki, peşin verilenlerin süresi dolmadan önce koca ölürse rüçû olmayacağıdır¹⁴³. Diğeri ise kadına geçmiş zamanın nafakasının verileceği, kalan fazlalığın ise varislere verileceğidir¹⁴⁴.

Nafaka yükümlüsünün ölümüyle birlikte son bulan nafaka hakkı ile ilgili diğeri bir konu da geleceğin nafakası ile ilgilidir. Yükümlünün vefatıyla birlikte faydalanma ortadan kalkacağı için nafaka sakıt olur. Ancak karı koca kendi aralarında anlaşma yapmış ise ya da hâkimin takdir ettiği bir nafaka¹⁴⁵ varsa bu durumda kadının nafakası düşmez¹⁴⁶. Ölenin terekesine bir borç olarak bu nafaka kalır.

Eşlerden birinin vefatıyla birlikte, tahakkuk etmiş durumun dışında, nafakanın vacip olma durumu ortadan kalkar. Zira ölen kişinin malı vefatıyla birlikte varislere geçeceği için ortada o kişiye ait bir mal kalmamıştır. Nafaka şahsi bir borçtur ve varislerin malından takdir olunması da mümkün değildir. Kocası vefat eden kadın geçimini kendisine düşen mirastan sağlayabilir. Eğer kocasından alacağı miras yeterli değilse, muhtaç duruma düşerse bu durumda hısımlık nafakası devreye girer.

Nafaka alacağı miras yolu ile de mirasçılara geçmeyip alacaklının veya mükellefin ölümü ile sona erer. Yani vefat eden kocadan nafaka alınamayacağı gibi, ölen kadının nafakası da varisleri tarafından kocadan talep edilemez¹⁴⁷. Medeni Kanunda da durum böyledir. 176. maddeye göre: İrat biçiminde ödenmesine karar

¹⁴² Kudûri, s. 96; Merginâni, III, 393-394; İbn Kudâme, VIII, 187; Şevkânî, II, 447.

¹⁴³ Şeyhzade, s.388.

¹⁴⁴ Mahmesâni, *el-Mebâdiü's-Şer'iyye ve'l-Kâuniyye fi'l- Hacr ve'n-Nafakat ve'l-Mevâris ve'l-Vasiyye*, s.249.

¹⁴⁵ Şeyhzade, s.385.

¹⁴⁶ Mahmesâni, s.249.

¹⁴⁷ Zuhayli, X, 88.

verilen nafaka, taraflardan birinin ölümü halinde kendiliğinden kalkar. Ancak nafaka davası açıldıktan sonra nafaka alacaklısı ölürse, davanın açılmasıyla nafaka hakkının malvarlığı hakkına dönüşmesi sebebiyle mirasçılarının davayı devam ettirme hakları vardır¹⁴⁸.

2.2.2 Kadının Fiili Sonucu Nafakanın Son Bulduğu Durumlar

Kadının kendi kusuru sonucu nafaka hakkını tamamen kaybedebilir. Nafakanın sakıt olmasına sebebiyet veren durumun ortadan kalkması her zaman nafaka hakkının geri geleceği anlamına gelmez. Kadının mürted oluşu ya da sıhrî yakınlarla zina da nafakanın sakıt olma sebeplerindendir. Bu durumlarda kadının nafaka hakkı sürekli olarak son bulur.

2.2.2.1 İrtidad

Müslüman erkekler, ehl-i kitap kadınlarla evlenebilir. Böyle bir durumda nikâh akdi geçerli olacağı için kocanın Müslüman olmayan ehl-i kitap karısının nafakasını vermesi gerekir. Evlenilmesi caiz olan bir kişi eğer eşine karşı itaatsiz davranmıyorsa nafaka hakkı sakıt olmaz. Bu kadına hem evlilik sürecindeki hem de iddet dönemindeki nafakanın verilmesi vaciptir¹⁴⁹. Ancak evlendiklerinde Müslüman iken evlilik sürecinde irtidat etmiş kadının durumu farklıdır. Ayrılık kadından kaynaklanan bir sebepten dolayıdır ve kadının nafaka hakkını sakıttır¹⁵⁰. Kadın kendi irtidadıyla (İslam inancını terk etmesiyle) kendisini hapsedici olmuştur, faydalanma ortadan kalkmıştır¹⁵¹. Evlilik birliği içinde irtidat eden kadın nikâhın kalkması sebebiyle nafaka hakkını kaybetmiştir. Hanefî mezhebine göre böyle bir durumda kadın tövbe etse de nafakası geri dönmez¹⁵². Zira nafakanın avdet etmesi için yeni bir nikâh gereklidir¹⁵³. Kadın iddet beklediği dönemde irtidat ederse hapisanede hapsedileceği için kocaya nafaka vermek lazım gelmez; fakat tövbe eder ve kocanın

¹⁴⁸ Gedikli, s.61-62.

¹⁴⁹ Cezîri, IV, 566.

¹⁵⁰ Kudûri, s.96; Merginâni, III, 395; Şeyhzade, s.391.

¹⁵¹ Kâsâni, IV, 17; Sabık, II, 173; Zuhayli, X, 90.

¹⁵² Serahsi, V, 205.

¹⁵³ Kâsâni, IV, 17.

evine geri dönerse nafaka hakkını geri kazanır. Bunu Müslüman'ın nikahı altındaki zimmiye kadınla karıştırmamak gerekir.

Kadının irtidadından rücû etmesinden sonra nafaka durumunu nasıl olacağıyla ilgili farklı görüşler vardır. Şafii ve Hanbelîlere göre mürted İslam'a döndüğünde nafakası da dönerken ¹⁵⁴ Hanefî mezhebine göre nafakası geri dönmez¹⁵⁵. Konunun daha net anlaşılması için mezheplerin nüşuz ve irtidad arasında yaptıkları izahları vermek yerinde olacaktır.

Mürted kadının İslam'a dönüşüyle nafakasının da döneceğini söyleyenlere göre nüşuz ile irtidad arasındaki fark şudur: Mürtedin irtidadıyla nafakası sakıt olur, İslam'a dönüşle birlikte irtidad ortadan kalkacağı için nafakada geri döner. Nüşuzda ise nafaka temkinden men etme sonucu sakıt olmuştur, nafaka itaat etmekle değil fiili istifraş imkânıyla geri döner. Ancak kocanın gaip olması durumunda temkin olamayacağı için nafaka da geri dönmez¹⁵⁶. Böyle bir durumda nafaka talebinde bulunan kadın, nüşuzundan döndüğüne dair bulunduğu bölgedeki hâkime mektup yazdırır ve bu kocaya iletilir¹⁵⁷.

Diğer görüşe göre ise mürted kadın iddette iken tövbe edip Müslüman olduğu zaman nafakası geri dönmez; çünkü irtidadı kendinden kaynaklanan bir sebepten dolayı ayrılma sebebidir ve kendi nafakasını kendi sakıt eder¹⁵⁸. Ayrılmakla sakıt olan nafaka geri dönmez. Nüşuz ise nafakayı durduran arızı bir durumdur. Yani kadın boşanmışsa ve iddetteyken nüşuzla nafakası sakıt olmaz, kadının nüşuzundan vazgeçip itaat etmesiyle nafakası da geri döner. Kadının iddet dönemindeyken, irtidadından geri dönmesi sonucu nafakasının ne olacağı ile görüşler bu şekildedir.

Kadın irtidadıyla nikâhı düşürmüş olacağından yeni bir nikah akdi olmadan, irtidadından dönüp nafakaya hak sahibi olmasının doğru bir yaklaşım olmayacağı

¹⁵⁴ İbn Kudâme, VIII, 189; Behûti, IV, 413.

¹⁵⁵ Kudûri, 96; Cezîrî, IV, 566.

¹⁵⁶ İbn Kudâme, VIII, 189.

¹⁵⁷ İbn Müflih, VIII, 176.

¹⁵⁸ Kâsâni, IV, 17; Cezîrî, IV, 566.

kanaatindeyiz. Çünkü kadının irtidadı ile nikâhı kendisi sonlandırmaktadır. Sona eren bir nikâhtan sonra da kadın rücu etse de ortada yeni bir nikah olmadığı sürece koca nafaka yükümlüsü sayılmamalıdır.

Kadın iddette iken irtidad etmiş ve yine iddet süresinde İslam'a dönmüşse nafaka alır; çünkü kadının nafakası ayrılık sebebiyle irtidaddan önce vacip olmuştur. Koca iddet zamanında nikâhla hapsetmiştir, irtidad arızasından sonra onun vücubiyetinden imtina etmiştir. Böyle bir durumda, eğer kadın İslam'a dönerse bu arız ortadan kalkacağı için nafakası da geri döner.

2.2.2.2 Sihri Yakınlarla Zina

Kadın hürmet-i musâhereyi(hısımlık mahremiyeti) gerektiren bir fiil işlerse nikâh düşeceği ve boşanma gerçekleşeceği için nafakası sakıt olur. Kocasının başka kadından olma oğluna, kocasının babasına kadın kendini teslim eder yahut şehvetle dokunur veya öperse Hanefî mezhebine göre, böyle bir kadın kocasından bâin olarak boşanmış olur ve kadın bu fiilinde günahkârdır. Böyle bir durumda koca için nafaka yükümlülüğü ortadan kalkar¹⁵⁹. Zira boşanmaya sebebiyet veren fiil kadın tarafından gelmiştir. Kadın eğer ric'i talak* ile boşanmış ve iddet bekliyor ise bu fiili sonucu nafakası sakıt olur. Ancak fesih ya da bâin talak sonucu iddet beklerken böyle bir fiilde bulunması nafakasını sakıt etmez. Ayrılık, kadının bu fiilinden kaynaklanmadığı ve iddet bu fiil sonucu düşmeyeceği için kadının nafakası devam eder¹⁶⁰.

Evlilik birliği içinde eşlerden biri zina fiili işlemişse, Medeni Kanununun 161. Maddesi gereğince diğer eş boşanma davası açabilir. Boşanmış nafaka alacaklısının evlenme olmaksızın fiilen evliymiş gibi yaşaması, yoksulluğunun ortadan kalkması ya da haysiyetsiz hayat sürmesi halinde de nafakası sakıt olur. Medeni Kanununun 176.

¹⁵⁹ Cezîrî, IV, 526-527.

* Erkeğe yeniden mehir ve nikaha muhtaç olmaksızın boşadığı eşyle normal aile hayatına dönme imkanı veren boşama şeklidir.

¹⁶⁰ Serahsi, V, 205.

Maddesine göre böyle bir kadın daha önceden mahkeme kararıyla nafaka almaya hak sahibi olsa da bu durumda nafakası mahkeme kararıyla kaldırılabilir.

Boşanmaya sebebiyet veren bu onur kırıcı davranışların yapılması, nafaka hakkını düşürür. Böyle bir durumda kocanın üzerinde nafaka sorumluluğunun devam etmesi, onun maddi manevi zarar görmesine sebep olur. Eşinin zina fiilinde bulunması, koca açısından zaten yıpratıcı bir durum iken, bir de maddi yönden böyle bir yükümlülük kocaya külfet olur. Bu yüzden böyle bir durumda nafakanın sakıt olması suçlu tarafın cezalandırılması ve mağdur tarafın nafaka sorumlusu olmaktan çıkarılması açısından önemlidir.

2.2.2.3 Eşin Nafaka Hakkından Feragatı

Nafaka talebinde bulunabilecek kişinin henüz nafaka hakkı kesinleşmeden bu haktan feragat etmesi mümkün değildir. Bu feragat karşılıklı anlaşma ile de olsa geçerli değildir. Zira nafaka eğer nafaka ile yükümlü olacak kişinin zimmetinde bir borç değilse olmayan bir borçtan dolayı feragat geçerli değildir¹⁶¹. Hanefi mezhebine göre geleceğe ait nafakadan feragat geçerli değildir; çünkü nafaka ihtibas karşılığı ve zaman geçtikçe parça parça geçerli olan bir durumdur¹⁶².

Suudi Arabistan'ın bazı bölgelerinde ortaya çıkan ve günümüzde uygulanmakta olan misyar nikâhı kuruluş şartları bakımından sahih bir nikâh akdinin bütün şartlarını taşıyan; nafaka, sükna ve kocasının kendisinin yanında ikamet etmesi gibi haklarından kadının kendi rızasıyla feragat ettiği bir evlenme akdidir¹⁶³. Bu nikâhın caiz olup olmadığı ile ilgili görüş ayrılığı vardır. Misyar nikâhının caiz olduğunu savunanlara göre bu akid sahih bir nikâh akdinde gereken tüm şartları taşıdığı ve kadın kendi rızasıyla bu haklarından feragat ettiği için geçerlidir. Caiz olmadığını savunanlara göre ise üç farklı görüş vardır. Bunlardan ilki nafakadan vazgeçme şartı batıl olduğu için akide batıldır görüşüdür. İkincisi şartın batıl olduğu

¹⁶¹ Şevkâni, II, 450.

¹⁶² Bilmen, II, 474; Döndüren, s. 358.

¹⁶³ Köse, Saffet, "Misyar Nikahı", *İslam Hukuku araştırmaları Dergisi*, s.22-23

ve akdin sahih olduğu görüştür ve sonuncu da akid sahih şart yok hükmündedir. Böyle bir durumda kadının yaptığı bu feragat kanaatimizce geçerli değildir. Zira konuya başlarken de izah ettiğimiz gibi tahakkuk etmemiş nafakadan feragat kocanın zimmetinde sabit olmayan bir borçtan feragattir ve bu geçerli olmaz¹⁶⁴.

Nafaka alacağından feragat edilemeyeceği prensibi işlemiş olan nafaka hakkından feragate engel değildir. Zira kadın geçmişe ait tahakkuk etmiş nafakasından feragat edebilir¹⁶⁵. Ancak hâkim kararı ya da karşılıklı anlaşma olmayan geçmişe dönük nafaka hakkından kadının feragati gibi bir durum söz konusu değildir çünkü böyle bir durumda kadın geçmişin nafakasına hak sahibi değildir.

Medeni Kanundaki nafakadan feragat ile ilgili kararlar da benzer niteliktedir. Nafaka talebinde bulunabilecek kişinin geleceğe dönük, henüz tahakkuk etmemiş nafakasından feragati mümkün değildir¹⁶⁶. Kocanın zimmetinde olmayan bir borçtan feragat geçerli değildir. Kadın eğer bu hususta anlaşma yapmış ise bu anlaşma geçersizdir. Ancak geçmişe ait işlemiş nafakadan feragati bunun dışındadır. Zira böyle bir durumda kadının nafakası koca zimmetinde bir borçtur ve kadın bundan feragat edebilir, bu feragati geçerlidir.

¹⁶⁴ İbn Müflih VII, 81.

¹⁶⁵ Bilmen, II, 474.

¹⁶⁶ Ergenekon, Yılmaz, Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakaları, s.38

SONUÇ

Nafaka sosyal, dini ve hukuki boyutu olan bir kavramdır. Bireyler arasındaki yardım ve dayanışmanın sağlanmasında önemli payı olan bu kavram refah durumu iyi olan bir ferden muhtaç durumdaki ferde karşı mali sorumluluğu olarak izah edilebilir. Sosyal açıdan gerek bireysel, gerek sosyal kuruluşlar tarafından ihtiyaç sahiplerine yapılan yardımlar hukuki boyutu olmayan toplumsal sorumluluklardır. Kişi uygulayıp uygulamama noktasında serbesttir, yapmadığında herhangi bir hukuki müeyyide söz konusu değildir. Dini yönden kişinin muhtaç durumdaki birini kollaması dini bir sorumluluktur ve bunu yerine getirmesi gerekir. Bu sorumluluğun yerine getirilmesinde hem bireysel hem de toplumsal açıdan pek çok yarar vardır. Dini ve sosyal açıdan önemli bir yere sahip olan nafakanın bir de hukuki boyutu vardır. Hukuki açıdan da aynı şekilde bir sorumluluktur, ancak yapılmadığı takdirde bazı hukuki yaptırımları mevcuttur. Sosyal sorumluluk olduğunda kişilerin inisiyatifine bırakılan yardım, kanunlaştırılınca hukuki bir yaptırım haline gelir.

Muhtaç durumdaki birinin bu halini en yakını daha iyi bilir. Bu yüzden bu ihtiyaçların karşılanması için nafaka verme sorumluluğu en yakından başlar. Nafaka yükümlülüğü evlilik, hısımlık gibi bazı durumlardan kaynaklanır. Evlik nafakasında İslam Hukukuna göre koca, Medeni Kanuna göre eşlerden her ikisi de sorumludur ve hısımlık nafakasında olduğu gibi yükümlülük kişinin maddi durumunun iyi olup olmamasına göre değişmez. Nafakanın yükümlülük olmaktan çıkması, eşlerin evlilik birliğini zedeleyecek fiillerde bulunup bulunmamasına bağlıdır. Kadının nafakasının sakıt olması iki şekilde olabilir. Bunlardan ilki kendi kusuru, diğeri ise evlilik birliğinin sona ermesiyle evlilik nafakasının son bulması şeklindedir.

Kocasının haklı isteklerine itaat etmeyen kadına nâşize denilir. Şer'i ölçüler dairesi içinde kocanın isteklerine kadının itaat etmesi gerekir ve bu itaat ettiği süre için de kocasından nafaka talep edebilir. Ancak kocanın talepleri bu ölçülere tezat ise kadının itaat etme sorumluluğu yoktur. Karısına karşı zulmeden koca da aynı şekilde değerlendirilebilir.

Kadının nafaka miktarı ve muhtevası Şer'i ilkelere zıt olmamak kaydıyla örfe göre belirlenir. Bulunulan çevre, zaman dilimi, insanların durumuna göre ihtiyaçlar farklılık arz eder. Böyle bir durumda nafaka muhtevası ve miktarı ile ilgili belli bir sınır çizmek her iki taraf içinde sıkıntı yaratır. Bunun için örfü dikkati almak en uygun çözümdür.

Kadının kendisinden kaynaklanmayan sebeplerden dolayı nafaka alıp almaması ile ilgili olarak ise şunlar söylenebilir. Eğer hapis, gasp gibi durumlar varsa kadının bunlara sebep olacak her hangi bir kusuru olup olmadığına bakılır. Kadının kusuru yoksa bu durumda nafakasının sakıt olacağını söylemek doğru bir yaklaşım olmaz. Ancak kadından kaynaklanan bir durum söz konusu ise nafaka hakkını, kendisi ortadan kaldırdığı için kaybeder. Kadının irtidâdı, yaşının küçük oluşu, nüşuz, sefer ise bu durumlardandır. Bu durumlara ilaveten bir de kadının direk bir kusuru olmayıp dolaylı yollarla sorumluluklarını yerine getiremediği durumlar vardır. Kocanın hakkı sakıt edilmişse de, bu durumda kadın nafaka alabilir. Kadının hasta olması bu şekilde değerlendirilebilir. Kadının hasta olması, her ne kadar kocanın hakkını kısıtlasa da kadının nafakasını düşürmez; çünkü bu kadından kaynaklanan bir kusur değildir.

Sonuç olarak, hukuki neticeleri bulunan nafaka hususunda eşlerin birbirlerinin haklarına riayet etmeleri, bu haklarını kullanacaklarında da adil olmaları ve mümkün olduğunca nikah akdinin sorumluluklarını yerine getirmeleri aile kurumunun mantığına uygun olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

ADEVÎ, Mustafa, Câmiu Ahkâmu'n-Nisa, Kahire 2004.

Aile Hukuku Kararnamesi (Nafaka Kanunu), (haz. Orhan Çeker), İstanbul 1985.

BEHÛTÎ, Mansur b.Yunus (v. 1051/ 1641), Keşşâfü'l-Kinâ an Metni'l-Eknâ (Thk. Muhammed Emin ZINNÂVÎ), Beyrut 1997.

BİLMEN, Ömer Nasuhi (v. 1971), Hukukî İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu, İstanbul 1976.

BUHARÎ, Muhammed b. İsmail (v. 256/ 869), el Camiu's Sahih, Ankara 1974.

CEZİRÎ, Abdurrahman (v. 1360/ 1941), Kitâbu'l- Fıkh ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa, Kahire 1939.

DEMİREN, Esra Şeren, Yoksulluk Nafakası, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007.

DÖNDÜREN, Hamdi, Delilleriyle Aile İlmihali, İstanbul 1995.

ERBAY, Celal, İslam Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası (Kitabu'n-Nafakat ve Türk Yargı Kararları Mukayeseli olarak), İstanbul 1998.

-“Nafaka”, *DİA*, İstanbul 2007.

ERGENEKON, Yılmaz, Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakaları, Ankara 1996.

GEDİKLİ, Halük, Boşanma ve Ayrılık Davalarında Alınacak Geçici Önlemler ve Tedbir Nafakası (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2006.

GÜNAY, Hacı Mehmet, “Nüşûz”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 2007.

HASSAF, Ebu Bekr Ahmed b. Amr (v. 261/ 874), Kitâbu'n-Nafakât (es-Sadru's-ŞEHİD'in şerhiyle birlikte) Thk. E.EFGANÎ, Beyrut Ts.

HARAŞİ, Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah (v. 1101/ 1689), Şerh ala Muhtasar-ı Ebuzziya Halil b.İshak, Kahire 1299.

HILLÎ, Hasen b. Yusuf b. Mutahher (v. 726/), Muhtelefü's-Şeyati ve Ahkâmü's-Şeriati, Byy. 1417.

HUSNA, Takıyyiddin Ebu Bekir b. Muhammed Huseynî, Kifayetü'l-Ahyâr , Halli Gayeti'l-İhtisar, Beyrut 1991.

İBN ÂBİDİN (v. 1252/ 1836) Reddü'l-Muhtar ale'd-Dürri'l-Muhtar, İstanbul h.1324

İBN HAZM, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed (v. 456/ 1063), el-Muhallâ (Thk. Muhammed Münir DİMEŞKÎ), Kahire 1352.

İBN KUDÂME, Abdullah b. Ahmed (v. 620/ 1223), el-Muğni, Beyrut 1984.

İBN MANZUR, Cemaleddin Muhammed (v. 711/ 1311), Lisanü'l-Arab, Beyrut Ts

İBN MÜFLİH, Burhanüddin Ebu İshak İbrahim b. Muhammed (v. 844/1479) Mubdi Şerhu'l-Mukni, Riyad 2003.

İBN RÜŞD, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed b.Muhammed b. Ahmed (v. 520/ 1126), Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid,Beyrut 1995.

KARAMAN, Hayreddin, Mukayeseli İslam Hukuku, İstanbul 2003.

KÂSÂNÎ, Alaeddin Ebu Bekr b. Mes'ud (v. 587/ 1191), *Bedâiü's-Sanâi' fi Tertîbi's-Şerâi'*, Kahire 1910.

KUDÛRÎ, Ebu'l-Hasen Ahmed (v. 428/ 1037), *el- Muhtasar*, İstanbul 1309.

KÖSE, Saffet, "Misyar Nikahı", *İHAD*, Konya 2009.

MAHMESÂNÎ, Subhi (v. 1986), *el-Mebâdiü'ş-Şer'iyye ve'l-Kânuniyye fi'l- Hacr ve'n-Nafakat ve'l-Mevâris ve'l-Vasiyye*, Beyrut 1981.

MÂVERDÎ, Ebu Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb (v. 449/ 1058), *Kitâbu'n-Nafakat*, Beyrut 1998.

- *el- Hâvi'l-Kebîr*, Beyrut 1994.

MERDÂVÎ, Alauddin Ebu'l-Hasen Ali b. Süleyman (v. 885/1480), *el-İnsaf*, Kahire 1957.

MERGİNÂNÎ, Ali b. Ebu Bekr (v. 593/ 1197), *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedi*, Byy. İdaret'il-Kur'ani ve'l-Ulüm, h.1417.

MEVSİLÎ, Abdullah b. Muhammed b. Mevdud (v. 683/ 1284), *el-İhtiyâr li ta' lîli'l-Muhtâr*, İstanbul 2005.

MÜSLİM, el-Haccac (v. 261/ 874), *el-Camiu's-Sahih*, İstanbul, 1977.

NEVEVÎ, Ebu Zekeriya Yahya b. Şeref (v. 676/1277), *Minhâcü't-Tâlibîn ve Umdeti'l-Müfettîn*, Byy. Matbaatu Dâri'l-İhyâi'l-Kütübi, Ts.

ÖZCAN, Ruhi, (v. 1986) *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası*, İzmir 1996

PERKTAŞ, Hatice, *Boşanmada Yoksulluk Nafakası*(Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2008.

SABIK, Seyyid (v. 1402/ 2000), Fıkhu's-Sünne, Beyrut 1969.

SERAHSİ, Şemsü'l-eimme Ebusehl EbuBekr Muhammed b. Ahmed (v. 483/ 1090), el-Mebcut, Beyrut 1978.

ŞAFİİ, Muhammed b. İdris (v. 204/ 819), el Umm, Beyrut Ts.

ŞEVKÂNİ, Muhammed b. Ali (v. 1250/ 1834), es-Seylül-Cerrâru'l-Mütedeffik âlâ Hadâiki'l-Ezhâr, Kahire 1994.

ŞEYHZADE, Abdurrahman Muhammed, Mecmau'l- Enhur fi Şerhi Mülteka'l- Ebhur, İstanbul h. 1309.

TİRMİZİ, Ebû İsa Muhammed b. İsa (v. 279/892), el-Camiu's-sahîh ve huve Sünenü't-Tirmizî, Kahire Ts.

YILMAZ, Ejder; Hukuk Sözlüğü, Ankara 1996.

ZEYLÂİ, Osman b. Ali (v. 743/ 1343), Tebyinü'l-Hakâik Şerhu Kenzü'd-Dekâik, Kahire 1313.

ZUHAYLİ, Vehbe, İslam Fıkıh Ansiklopedisi (Trc. Ahmet EFE- Beşir ERYARSOY-H.Fehmi ULUS-vd...), İstanbul 1994.